

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΜΟΝΑΔΩΝ
ΤΟΠΙΚΗΣ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

“ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ”

ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ
ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΝΟΜΟΥ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

ΒΕΡΥΚΙΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

Αριθμός Μητρώου:2002044

Καλαμάτα 2008

ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΝΟΜΟΥ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	5
ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	5
1.1. ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ	5
1.2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	7
1.3. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ.....	12
1.4. ΠΑΡΕΚΚΛΙΝΟΥΣΑ –ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ. Η ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ.	14
1.5. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΑΡΕΚΚΛΙΝΟΝΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	22
Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	22
2.1. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	28
2.2. ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ ΠΑΡΑΒΑΤΗ	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	33
ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ	33
3.1. Η ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ	40
4.1. ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ	46
5.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	49
5.2. ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΠΟΥ ΚΑΛΥΠΤΟΥΝ ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΣΤΗΝ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ	51
5.2.1. ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ	51
5.2.2. Η ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ	53
5.2.3. Η ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ	55
5.2.4. Η ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ	56
5.2.5. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ	57
5.2.6. ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ	58
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	60
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	62
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	64

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η επιθετικότητα και η αντιδραστική συμπεριφορά αποτελούν το 1/3 των προβλημάτων συμπεριφοράς που αντιμετωπίζουν σήμερα οι ψυχολόγοι και οι παιδαγωγοί.

Οι περισσότεροι σήμερα επιστήμονες (κοινωνιολόγοι, ψυχολόγοι, παιδαγωγοί) αποδέχονται ότι η επιθετικότητα αποτελεί ένα πολύ ευρύ φάσμα επιθετικών τρόπων συμπεριφοράς καταστρεπτικού χαρακτήρα, που εκδηλώνονται με λόγια ή με πράξεις ή ακόμη και με τη σιωπή και κατευθύνονται συνειδητά ή ασυνειδήτα εναντίον διαφόρων αντικειμένων δηλ. ανθρώπων, ζώων, πραγμάτων ή ακόμη και εναντίον του ίδιου του ατόμου. Έχουν δε σημείο αναφοράς τους τον κοινωνικό χώρο, αποτελούν επομένως, κοινωνιολογικά, κοινωνικές πράξεις.

Πέραν του γεγονότος ότι η επιθετική συμπεριφορά αποτελεί ένα σύνηθες και σοβαρό φαινόμενο, αξίζει να μελετηθεί και να ερευνηθεί προκειμένου να καταστούν σαφή τα αίτια που οδηγούν σε αυτό φαινόμενο και οι συμπεριφορές που το χαρακτηρίζουν, ώστε να καταπολεμηθούν, με απώτερο στόχο την μερική ή και ολική εξάλειψή του (Βαγενά, 1993).

Η παρούσα εργασία έχει στόχο να ασχοληθεί με την παραβατική συμπεριφοράς συναρτήσει τον τοπικών συμβουλίων πρόληψης της παραβατικότητας. Πρόκειται για έναν νέο θεσμό στο οποίο συμμετέχουν πολίτες, προκειμένου να βοηθήσουν να καταστεί η χώρα μας και οι πολίτες μας περισσότερο ασφαλείς. Η τοπική αυτοδιοίκηση ως ο εγκυρότερος κοινωνικός θεσμός για το κράτος, είναι αναγκαίο να υπηρετεί την κοινωνική δημοκρατία, τη βάση οργάνωσης των σύγχρονων τοπικών κοινωνιών με διεύρυνση των λειτουργιών της κοινωνικής πολιτικής. Ο ρόλος της Τ.Α. συνίσταται, από τη μία, στον πολιτικό σχεδιασμό (με ευρεία την κοινωνική αποδοχή και με στόχο την κοινωνική αλληλεγγύη) και,

από την άλλη, στην κοινωνική δημοτική διεκδίκηση (με ενεργοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, δυναμική αλληλεπίδραση και ενσωμάτωση των κοινωνικών δυνάμεων στη δράση της δημοτικής κοινωνικής πολιτικής) (Χριστοφιλοπούλου, 1998). Συγκεκριμένα θα μελετήσουμε το τοπικό συμβούλιο του νομού Αιτωλοακαρνανίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

1.1. ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Παραβατική συμπεριφορά θα λέγαμε ότι είναι ταυτόχρονα το αποτέλεσμα και η διαδικασία δημιουργίας συμπεριφοράς βάσει τέτοιων κοινωνικών και πολιτισμικών ερμηνειών και νοημάτων, που αποκλίνουν από το νόμιμα καθιερωμένο και συμβατό, κοινωνικά έννομο και αποδεκτό. Αυτή η συμπεριφορά, λοιπόν, αποκλίνει μόνο από το κοινωνικά κατασκευασμένο. Η κύρια διαφοροποίησή της από μια συμπεριφορά ομαλά κοινωνικοποιημένη έγκειται στον τρόπο διεργασίας, οικειοποίησης και τελικής εξοικείωσης με το ευρύτερο αξιακό σύστημα μιας κοινωνικής ομάδας, που χαρακτηρίζεται ως περιθωριοποιημένη από το ισχύον σύστημα.

Όταν η **παραβατική συμπεριφορά** αποτελεί παράβαση νόμιμου κανόνα (αδίκημα ή έγκλημα), τότε γίνεται αντικείμενο κολασμού και τιμωρείται (ένδικη παραβατικότητα) (Παπαδημητρίου, 1991, σελ. 3721).

Οι όροι **απόκλιση** ή **παρέκκλιση** αναφέρονται γενικά σε μορφές συμπεριφοράς, οι οποίες δεν είναι μεν κοινωνικά αποδεκτές, δεν συνιστούν όμως οπωσδήποτε παράβαση νομικού κανόνα π.χ. χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, φυγή, αλητεία, ληστεία, απουσία από το σχολείο κ.λπ. (Νόβα-Καλτσούνη, 2001, σελ. 14-15). Η Μπεζέ (1991, σελ. 10) διευκρινίζει ότι:

- ♦ **εγκληματίας** είναι αυτός που διαπράττει μια πράξη, η οποία επισύρει ποινή.
- ♦ **παραβάτης** είναι αυτός που παραβαίνει έναν κανόνα δικαίου ή άλλον.
- ♦ **αντικοινωνικός** είναι αυτός που με τη συμπεριφορά ή τα πιστεύω του αντιτίθεται στους συμβατικούς κανόνες.
- ♦ **παραπτωματικός** είναι αυτός που υποπίπτει σε μια ελαφράς μορφής παραβίαση των κανόνων.
- ♦ **παρεκκλίνων** είναι αυτός που βγαίνει έξω από μια συμβατική ή φυσιολογική πορεία.
- ♦ σε «ηθικό κίνδυνο» βρίσκεται κάποιος του οποίου απειλείται, από άλλους, η συνισταμένη της ζωής του που σχετίζεται με τη συμβατική ηθική μιας δεδομένης κοινωνίας.

Με τον όρο **bullying** ορίζεται μια μορφή επιθετικότητας, η οποία λαμβάνει χώρα, κατά κύριο λόγο, στο σχολικό περιβάλλον και αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο το οποίο παρατηρείται σχεδόν σε όλες τις σχολικές τάξεις. Έχει στόχο την πρόκληση σωματικού ή και ψυχικού πόνου και τελικά την υποταγή. Ο εκφοβισμός διακρίνεται από άλλες μορφές επιθετικότητας, πρώτον διότι το παιδί ή η ομάδα παιδιών που ασκεί τη βία είναι σωματικά ή ψυχικά πιο δυνατό από το παιδί που είναι ο αποδέκτης της και δεύτερον διότι η βία επαναλαμβάνεται πάντα εναντίον συγκεκριμένων παιδιών που αδυνατούν να προστατέψουν τον εαυτό τους και συνεπώς θεωρούνται ευάλωτα (Cologoso, 2002).

Ο όρος **επιθετικότητα** προσδιορίζει τη διάθεση που έχει το άτομο διαρκώς να εμπλέκεται σε επιθετικές συμπεριφορές που είναι πραγματικές ή που απλά τις φαντάζεται. Αυτή η επιθετικότητα μπορεί να είναι κακοήθης, με την έννοια ότι είναι καταστροφική για το ίδιο το άτομο και για το περιβάλλον γύρω του, αλλά μπορεί

να είναι και καλοήθης, όταν το άτομο μάχεται για να εκφράσει την άμιλλα και τη δημιουργικότητα που τον διακατέχει (Ανταμένκο, 1992).

Λεκτικοί εκφοβισμοί (προσβολές, βρισιές, διάδοση φημών)

Ψυχολογικοί εκφοβισμοί (απειλές με σκοπό την πρόκληση φόβου στο θύμα, την απόσπαση χρημάτων και άλλων αντικειμένων ή απλά τον εξαναγκασμό του θύματος να κάνει πράγματα που δεν θέλει).

Σωματική επιθετικότητα (καυγάδες και ξύλο), καταστροφή προσωπικών αντικειμένων και μικροκλοπές.

Κοινωνική απομόνωση, είτε με την αποτροπή της συμμετοχής του ατόμου σε

ορισμένες δραστηριότητες είτε με αγνόηση της παρουσίας του.

Το νταηλίκι ή η ψευτοπαλικαριά στο σχολείο είναι ένας τρόπος για επιβεβαίωση της δύναμης του παιδιού μέσω επιθετικής συμπεριφοράς. Οι μορφές της τελευταίας αλλάζουν ανάλογα με την ηλικία του παιδιού (Βαγενά, 1993).

1.2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Για να μπορέσουμε να ορίσουμε την παραβατικότητα, πρέπει να κατανοήσουμε πρώτα τι είναι οι ποινικοί κανόνες που την ορίζουν. Οι ποινικοί κανόνες λοιπόν δεν είναι τίποτα άλλο από κοινωνικούς κανόνες επικυρωμένους από την πολιτεία και από τους οποίους σχηματίζεται το δίκαιο.

Με αυτή την λογική το δίκαιο είναι ουσιαστικά μία κοινωνική αντανάκλαση της ζωής. Μέσα από αυτή την συμπεριφορά προκύπτουν δύο ομάδες:

- αυτή που συμπεριφέρεται χρήσιμα και επιθυμητά ως προς τις κοινωνικές προσδοκίες και τα κοινωνικά συμφέροντα
- αυτή που συμπεριφέρεται ανεπιθύμητα και επιβλαβή ως προς τις κοινωνικές προσδοκίες και τα κοινωνικά συμφέροντα (Φρατζεσκάκης, 1987, σελ.17).

Συνεπώς, αντικοινωνική συμπεριφορά παρουσιάζουν τα άτομα που ανήκουν στην δεύτερη ομάδα και των οποίων οι ενέργειες δεν είναι σύνομες με τους κοινωνικούς κανόνες (Φρατζεσκάκης, 1987, σελ.18).

Για τους εγκληματολόγους, η απόκλιση ή αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι μία έννοια ρευστή αλλά χρήσιμη. Ουσιαστικά σημαίνει συμπεριφορά που εκτρέπεται από τους παραδεγμένους κανόνες ή κατά άλλη διατύπωση «συμπεριφορά μη αποδεκτή» (Σπινέλλη, 1985, σελ.102).

Η αποκλίνουσα συμπεριφορά δεν ταυτίζεται με την εγκληματική συμπεριφορά αλλά την περιλαμβάνει και οριοθετείται από κοινωνικές ομάδες που δημιουργούν την απόκλιση θεσπίζοντας κανόνες των οποίων η παραβίαση αποτελεί απόκλιση (Σπινέλλη, 1985, σελ.103).

Παρά την φαινομενική ταύτιση της παραβατικότητας με την εγκληματικότητα, δεν είναι το ίδιο γιατί η παραβατικότητα χρησιμοποιείται για να περιγράψει την εγκληματική συμπεριφορά μεν, αλλά των ανηλίκων, τουλάχιστον στην αγγλοσαξονική βιβλιογραφία (Σπινέλλη, 1985, σελ.106).

Αυτή η διάκριση δεν ισχύει στην Γαλλία, στην Γερμανία και στην Ιταλία. Οι ανήλικοι παραβάτες έχουν διαφορετική και ξεχωριστή μεταχείριση αλλά όχι χαρακτηρισμό.

Η υιοθέτηση της λέξεως παραβατικότητα εμφανίστηκε μαζί με τη διαφορετική αντιμετώπιση των ανηλίκων και αφορά και την προεγκληματική συμπεριφορά των ανηλίκων. Με τον όρο παραβάτης αντί για εγκληματίας, ο ανήλικος δεν στιγματίζεται, δεν φέρει το αρνητικό φορτίο της λέξης και δεν επωμίζεται μία ταυτότητα την οποία δεν έχει ήδη αποκτήσει (Σπινέλλη, 1985, σελ.107).

Καταδεικνύει επίσης, στους ανθρώπους που έρχονται σε επαφή με τον ανήλικο ότι δεν είναι ένας ώριμος εγκληματίας (Σπινέλλη, 1985, σελ.107).

Ως παραβατικό άτομο θεωρείται αυτό που βρέθηκε τουλάχιστον μία φορά ή βρίσκεται σε κατάσταση εμπλοκής με τον ποινικό μηχανισμό, έχει διαδικασθεί από τον «μεταστυνομικό- τμηματικό» ποινικό μηχανισμό μέχρι και το δικαστήριο ή και έχει εκτίσει τουλάχιστον ποινή ή ποινές φυλάκισης (κατά κανόνα μέχρι τα δύο χρόνια). Επίσης, το άτομο που το παραβατικό στοιχείο αποτελεί το βασικό συστατικό άντλησης οικονομικών πόρων ή και τοπικού κοινωνικού κύρους (για παράδειγμα, προαγωγοί, «αδήλωτες» πόρνες) ή και σημαντικό βελτιωτικό της επαγγελματικής ενασχόλησης (για παράδειγμα, πόρνες και συχνή έως τακτική παραβίαση του νόμου 1193/81 «περί αφροδισίων») (Μαγγάνας-Λάζος, 1997, σελ.13).

Υπάρχει μία μεγάλη διαφοροποίηση στην αντιμετώπιση των όρων και των ορολογιών από την παραδοσιακή και την κριτική εγκληματολογία. Ενώ η παραδοσιακή εγκληματολογία θεωρεί τους εγκληματίες ως δράστες εναντίον της κοινωνίας και των θεσμών της, η κριτική εγκληματολογία τους θεωρεί θύματα της κοινωνίας. Ειδικότερα, η παραδοσιακή εγκληματολογία θεωρεί ότι:

Το έγκλημα είναι η συμπεριφορά που θίγει βασικές ηθικό-κοινωνικές αξίες και προέρχεται από άτομα που ανατράφηκαν σε ακατάλληλο οικογενειακό, κοινωνικό περιβάλλον με έλλειψη προτύπων για ταύτιση.

Εγκληματίες είναι άτομα συνήθως με χαμηλή νοημοσύνη και έλλειψη ηθικών αναστολών. Ανήκουν συχνά σε φυλετικές ή εθνικές μειονότητες και στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις.

Η αντιμετώπιση των εγκληματιών για την πλειονότητα των δραστών που υπέχουν ποινική ευθύνη απαιτούνται αυστηρές ανταποδοτικές ποινές: θανατική ποινή, ισόβια κάθειρξη, στείρωση, φυσικός και συμβολικός στιγματισμός. Απαραίτητη η ενίσχυση και επαύξηση των ποινικών νόμων και των εξουσιών των αστυνομικών, ανακριτικών, δικαστικών και σωφρονιστικών υπαλλήλων (Σπινέλλη, 1985, σελ.26).

Αντίθετα, η κριτική εγκληματολογία θεωρεί ότι:

Το έγκλημα είναι η συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται ως έγκλημα από την άρχουσα τάξη επειδή η συμπεριφορά αυτή την απειλεί και προέρχεται από άτομα που διαβιούν σε ένα εκμεταλλευτικό, καπιταλιστικό σύστημα και σ' ένα σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, ηθικοπλαστικό και κατασταλτικό. Τα συστήματα αυτά επιλέγουν για τιμωρία και στιγματισμό τους εγκληματίες των κατωτέρων τάξεων και για ήπια ή καμία μεταχείριση τους εγκληματίες των ανωτέρων.

Εγκληματίες είναι τα άτομα που ζουν κάτω από άθλιες κοινωνικές συνθήκες – ανέχεια, ανεργία, απαιδευσία- οφειλόμενες στην άνιση κατανομή πλούτου και εξουσίας. Η εγκληματικότητα των ανωτέρων τάξεων ξεφεύγει από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης (Σπινέλλη, 1985, σελ.26).

Η αντιμετώπιση των εγκληματιών για την πλειονότητα των δραστών δεν είναι «εγκληματίες», είναι μάλλον πολιτικοί εγκληματίες. Δεν τίθεται επομένως θέμα ατομικής αλλά κοινωνικής ευθύνης. Δεν απαιτείται αναμόρφωση τους στις φυλακές παρά σε ελάχιστες περιπτώσεις. Αντίθετα, απαιτούνται εγγυήσεις και μηχανισμοί προσφυγών στις αρχές και παροχή δωρεάν υπηρεσιών συνηγόρων για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Σπινέλλη, 1985, σελ.26).

Οι μορφές εγκλήματος, σύμφωνα με τον Pinatel είναι:

Το πρωτόγονο έγκλημα, που μπορεί να λάβει την μορφή των εκρηκτικών αντιδράσεων (π.χ. ανθρωποκτονία μέσα στην οικογένεια ως αποτέλεσμα συναισθηματικής συσσώρευσης) ή την μορφή των βραχυκυκλωτικών πράξεων (π.χ. πυρομανία, κλεπτομανία, πράξεις χωρίς εμφανές κίνητρο)

Το κερδοσκοπικό έγκλημα, που γίνεται ώστε ο δράστης να απελευθερωθεί από μία κατάσταση και εκτείνεται τόσο στο πεδίο των εγκλημάτων κατά της περιουσίας (υπεξαιρέσεις), όσο και σε εκείνο κατά των προσώπων (ανθρωποκτονίες για ίδιον όφελος)

Το ψευδό- δικαιοδοτικό έγκλημα, στο οποίο υπάρχει έλλειψη προσωπικού συμφέροντος του δράστη, και διακρίνεται σε:

Έγκλημα από πάθος

Έγκλημα από ιδεολογία (πολιτικό έγκλημα, συνωμοσία, συμμετοχή σε θρησκευτικές αιρέσεις, κ.λ.π.)

Το έγκλημα από προφύλαξη (ευθανασία)

Το συμβολικό έγκλημα

Το έγκλημα διεκδίκησης

Το έγκλημα απελευθέρωσης ή περιπέτειας

Το έγκλημα αυτοτιμωρίας (Φαρσελάκης, 1996, σελ.33-36)

1.3.ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για την παραβατικότητα είναι η επίδραση του περιβάλλοντος αναφορικά με την διαμόρφωση της συμπεριφοράς των νέων. Αυτό συμβαίνει γιατί οι νέοι δεν, λόγω ηλικίας, δεν έχουν διαμορφώσει απόλυτα τον αυτοέλεγχο τους και συνεπώς αδυνατούν να προβλέψουν πάντα τις συνέπειες που θα επιφέρουν οι πράξεις τους ώστε να αντισταθούν σε εσωτερικές τους παρορμήσεις(Φρατζεσκάκης, 1987, σελ.40-41).

Το στοιχείο του αυτοέλεγχου σε συνδυασμό με την ψυχοκινητική μίμηση και τον συγκινησιακό ερεθισμό που βιώνουν οι νέοι, είναι πολύ εύκολο να τους παρασύρουν σε πράξεις μη κοινωνικά αποδεκτές. Αν το περιβάλλον τους, οικογενειακό, κοινωνικό σχολικό, κ.λ.π., τους παρέχει πρότυπα θετικά και κοινωνικά, αυτά θα αφομοιώσουν. Στην αντίθετη περίπτωση, θα αφομοιώσουν αρνητικά στοιχεία και αντικοινωνικές συμπεριφορές που επικρατούν κατά κόρον στο περιβάλλον τους (Φρατζεσκάκης, 1987, σελ.41).

Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει τους νέους είναι η σημερινή καθημερινότητα. Η κοινωνία έχει γίνει ιδιαίτερα σκληρή και ανταγωνιστική με αποτέλεσμα μία μερίδα νέων να την αντιμετωπίζει με παθητικό τρόπο, και μία άλλη να προσπαθεί με κάθε μέσο και τρόπο να επιβιώσει και να ανέλθει στην ιεραρχία της. Μία άλλη μερίδα νέων από την άλλη, βιώνει με απαισιόδοξο τρόπο την πραγματικότητα και προσπαθεί να βρει διέξοδο μέσα από αντιλήψεις που διαμορφώνουν επιτήδειοι με σκοπό να τους προσηλυτίσουν για να τους χρησιμοποιήσουν προς όφελος των σκοπών τους (Φρατζεσκάκης, 1987, σελ.41).

Εξάλλου οι προβολές που έχουν οι νέοι πάσχουν από έλλειψη ηθικής και παρουσιάζουν μία ζωή εύκολη και πολυτελή αλλά χωρίς να επισημαίνουν τις συνέπειες και τις επιπτώσεις. Με την εξομοίωση που κάνουν οι νέοι στον εαυτό τους με τους ήρωες, οδηγούνται σε αρνητικά μεν κοινωνικά πρότυπα, αλλά επιθυμητά γι' αυτούς (Φρατζεσκάκης, 1987, σελ.41).

Αυτή η κατάσταση συντηρείται από τα οικονομικά συμφέροντα που επιβάλλουν αυτά τα πρότυπα και που πόρος εκμετάλλευσης γι' αυτούς αποτελεί η νεολαία.

Αν σε αυτές τις περιπτώσεις, προστεθεί και ένα δύσκολο οικογενειακό περιβάλλον χωρίς ικανότητες ελέγχου, επίβλεψης και σωστής καθοδήγησης, είναι λογικό οι νέοι, στην προσπάθειά τους να ικανοποιήσουν τα συναισθήματα που νιώθουν, να καταφύγουν σε ενέργειες που θα τους εξασφαλίσουν τα ζητούμενα τους χωρίς ηθικές αναστολές (Φρατζεσκάκης, 1987, σελ.42).

Δεν θα πρέπει να παραλείψουμε το γεγονός ότι φυσιολογικά και κοινωνικά, οι νέοι ωριμάζουν πιο γρήγορα απ' ότι συναισθηματικά και διανοητικά. Υπάρχει κατ' επέκταση μία ανισορροπία ανάμεσα στο ότι νιώθουν παιδιά αλλά συγχρόνως βιώνουν ως ενήλικοι την πραγματικότητα μέσα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Αυτή η ανισορροπία μπορεί να οδηγήσει σε έλλειψη προσαρμοστικότητας και σε αντικοινωνικές αντιδράσεις (Φρατζεσκάκης, 1987, σελ.44).

Όλοι οι παράγοντες που οδηγούν σε μία αντικοινωνική συμπεριφορά, χωρίζονται σε τέσσερις ομάδες:

- ✚ τη μόνιμη
- ✚ τη μεταβλητή και περιοδική
- ✚ τη μεταβλητή και όχι περιοδική
- ✚ την τυχαία (Φρατζεσκάκης, 1987, σελ.49)

Αναφορικά με την φύση της παραβατικότητας των νέων, οι παράγοντες επιρροής είναι δύο:

οι ατομικοί που αναφέρονται στην προσωπικότητα του κάθε ατόμου, οι οποίοι υπό-χωρίζονται σε:

1. βιολογικούς
2. ψυχολογικούς
3. οι κοινωνικό-οικονομικοί, οι οποίοι υπό-χωρίζονται σε:
4. κοινωνικοδημογραφική ομάδα
5. οικονομική ομάδα
6. κοινωνική και κοινωνικό-ψυχολογική ομάδα
7. οργανωτική και νομική ομάδα
8. άλλοι παράγοντες που δεν σχετίζονται με καμία από τις τέσσερις παραπάνω ομάδες (Φρατζεσκάκης, 1987, σελ.49-50)

1.4.ΠΑΡΕΚΚΛΙΝΟΥΣΑ –ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ. Η ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ.

Παρά τη γενική τάση κοινωνικοποίησης να πετύχει βαθμό ομοιομορφίας στη συμπεριφορά των διαφόρων μελών της κοινωνίας υπάρχουν άτομα που η ιδιαίτερη ιδιοσυγκρασία του «αντιρρησία» που διαθέτουν τα καθιστά ανίκανα να υιοθετήσουν νομιμοποιημένη συμπεριφορά. Συνεπώς είτε αυτά τα άτομα είτε άλλα άτομα με ιδιόμορφο χαρακτήρα οδηγούνται στην ολοκληρωτική αποτυχία υιοθέτησης τηςκοινωνικοποίησης και ανάγονται σε πολίτες ελάχιστα προσαρμοσμένους στην κοινωνία

Αυτοί οι άνθρωποι αναπόφευκτα ονομάζονται απροσάρμοστοι, δρουν χωρίς ίχνος συνείδησης και είναι εκείνοι που εκδηλώνουν αποκλίνουσα συμπεριφορά (Herbert, 1999).

Επομένως ως παρεκκλίνουσα συμπεριφορά θα μπορούσε να οριστεί η συμπεριφορά που παρεκκλίνει από την τήρηση κοινωνικών κανόνων. Από την επικράτηση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και της παρατήρησης των στοιχείων που τη διακρίνουν θα μπορούσε κανείς να εξαγάγει το περιεχόμενο των επόμενων κοινωνικών κανόνων που υποτίθεται ότι θα έπρεπε να ελέγχει την επικράτηση και εξάπλωση των στοιχείων αυτών.

Η ανυπαρξία αξιών και κοινωνικών κανόνων, η ασάφεια και η σύγκρουση τους ή ακόμη και η αμφιταλάντευση των ατόμων δημιουργεί ένα φαινόμενο όπου η ατομική συλλογική συμπεριφορά καθίσταται αδύναμη. Το δομικό χάσμα δυσχεραίνει τη μορφοποίηση της δράσης τους καταλήγοντας έτσι η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά σε παραβατική. Συνεπώς, σε ένα μεγάλο βαθμό, δεν είναι τα άτομα που παρεκκλίνουν αλλά η κοινωνία που δεν ξεκαθαρίζει τους στόχους της. Η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά διακρίνεται σε πρωτεύουσα και δευτερεύουσα. Το άτομο που για πρώτη φορά παραβιάζει κάποιους κανόνες εκδηλώνει πρωτεύουσα παρεκκλίνουσα ή παραβατική συμπεριφορά, ενώ εκείνο που στο παρελθόν έχει εκδηλώσει παρεκκλίνουσα συμπεριφορά και για διάφορους λόγους (στιγματισμός, περιθωριοποίηση) την επαναλαμβάνει, εκδηλώνει δευτερεύουσα παρεκκλίνουσα συμπεριφορά.

Συμπερασματικά η παρεκκλίνουσα ή η παραβατική συμπεριφορά ερμηνεύεται με τη λογική της μη αναμενόμενης δράσης – αντίδρασης. Πρόκειται δηλαδή για μια μορφή που δεν ανταποκρίνεται στις προδιαγραφές του ρόλου του οποίου φορέας είναι το υποκείμενο. Στην αγγλοσαξωνική βιβλιογραφία γίνεται συνήθως διάκριση μεταξύ του όρου «παραβατικότητα» (“delinquency”) και του όρου «εγκληματικότητα» (“criminality”).

Ο όρος νεανική παράβαση γεννήθηκε στην Αγγλία το 1815 με την ίδρυση από το Bedford μιας εταιρείας για την πρόληψη νεανικών παραβάσεων. Σήμερα ο όρος χρησιμοποιείται σε όλο τον κόσμο αλλά δεν έχει την ίδια σημασία. Σε ορισμένες από τις 52 σχετικές νομοθεσίες των Η.Π.Α περιλαμβάνει όχι μόνο ποινικές παραβάσεις αλλά και κάθε συμπεριφορά που μπορεί να θεωρηθεί παραβατική αντικοινωνική και που θέτει σε κίνδυνο την σωματική ή ψυχική υγεία του ατόμου που την εκδηλώνει ή και του περίγυρου του.

Η ειδική μεταχείριση που επικράτησε απέναντι στους ανήλικους εγκληματίες εμφανίστηκε το 19ο αιώνα στη Μεγάλη Βρετανία και στις Η.Π.Α. Προϋποθέτει τη χρήση νέων όρων όπως παράβαση και παραβατική συμπεριφορά. Έτσι οι ανήλικοι δεν αντιμετωπίζουν μόνο ξεχωριστά αλλά και ειδικά δικαστήρια, ιδρύματα. Η υιοθέτηση του όρου «παραβατικότητα» ενδείκνυται γιατί δεν είναι φορτισμένος όρος όπως ο όρος «έγκλημα». Έτσι οι ανήλικοι παραβάτες δε στιγματίζονται. Υπενθυμίζει ότι ο ανήλικος παραβάτης δεν είναι εγκληματίας. Οι ανήλικοι θεωρούνται ποινικά υπεύθυνοι μόνο κατ' εξαίρεση (σύμφωνα με τα άρθρα 126 ,παρ2 και 127.Π.Κ) και επομένως δεν τελούν πλήρες έγκλημα (Σπινέλλη, 1985). Η κοινωνιολογική έννοια της παραβατικότητας καλύπτει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών από την απλή παρέκκλιση συμπεριφοράς έως και το έγκλημα. Η παραβατική συμπεριφορά είναι έννοια σχετική ,αφού δεν ορίζεται με βάση το είδος της πράξης αλλά με γνώμονα την αντίδραση του κοινωνικού συνόλου (Παπαδημητρίου, 1991).

Ο αριθμός των παιδιών που έχουν διαπράξει αδικήματα και έχουν συλληφθεί και καταδικαστεί έχει αυξηθεί στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α. Ενώ παλιά η παραπτωματική συμπεριφορά αφορούσε τους άντρες κυρίως τώρα υπάρχουν και κορίτσια. Ο μέσος όρος ηλικίας των εφήβων που οδηγούνται για πρώτη φορά στα δικαστήρια έχει μειωθεί ενώ γίνονται πιο βίαια παραπτώματα. Ο όρος νεαρός

παραβάτης είναι νομικός και όχι κλινικός. Υπάρχει μικρός σκληρός πυρήνας εφήβων που τακτικά παραβιάζουν το νόμο .Η εγκληματικότητα είναι ίσως μια από τις πιο συχνά εμφανιζόμενες εκδηλώσεις της εφηβείας η οποία φτάνει στο αποκορύφωμα της στο 15ο έτος για τα αγόρια και στο 14ο για τα κορίτσια ,ενώ γύρω στα 20 χρόνια τους γίνονται νομοταγείς πολίτες (Herbert, 1999).

Σύμφωνα με τη θεωρία της ανομίας τα θεσμικά μέσα είναι διαφορετικά κατανομημένα σε ότι ορισμένα άτομα εξαιτίας της κοινωνικής τους θέσης απολαμβάνουν ορισμένα πλεονεκτήματα που τα αρνούνται στους άλλους. Αρκετοί κοινωνιολόγοι έχουν κάνει υπαινιγμούς για τέτοιες μεταβλητές χωρίς να ενσωματώνουν αυτή τη μεταβλητή σε μια θεωρία παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Ο Sutherland όπως μας μαρτυρά ο Πανούσης, γράφει ότι μια τάση να κλέβουμε δεν είναι μια επαρκής εξήγηση της γένεσης του επαγγελματία κλέφτη .Το άτομο πρέπει να εκτιμάται ότι έχει τον κατάλληλο εξοπλισμό ευφυΐας και ικανότητας λόγου. Μπορεί να είναι επαγγελματίας κλέφτης μόνο αν αναγνωρίζεται από τους άλλους. Ο αυτοκατασκευαζόμενος κλέφτης στερείται γνώσης των τρόπων ασφαλείας και αποφυγής της δίωξης και παρόμοιες τεχνικές άμυνας ,η έλλειψη των οποίων θα οδηγούσε στη φυλακή .

Επίσης,οι Show και Mackey περιέγραψαν τις παρεκκλίνουσες δομές μάθησης ως εναλλακτικούς δρόμους με τους οποίους οι άνθρωποι επιζητούν προσέγγιση στους σκοπούς που η κοινωνία τους θέτει ως αξιολογούς. Η παρέκκλιση συνιστά πεδίο εξάσκησης και μίμησης για την απόκτηση ικανότητας στη χρήση της βίας, απόκρυψης αδικημάτων ,ανακάλυψης και σύλληψης. Συνεπώς η παρέκκλιση και η εμφάνιση της βίας τείνουν να εμφανίζονται σε περιοχές χαμηλών τάξεων μόνο όταν σταθερά πρότυπα

προβάλλονται ανάμεσα στους φορείς θεσμικών και παρεκκλίνουσων αξιών (Πανούση, 1985)*.

1.5. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΑΡΕΚΚΛΙΝΟΝΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

Συχνή είναι η εμφάνιση υποπολιτισμικών ομάδων στις εργατικές τάξεις και τις μεσαίες τάξεις, όπως αναφέρει ο Αστρινάκης (1991). Όσον αφορά τις εργατικές τάξεις, είναι δύσκολη η θέση τους αφενός ως προς το εκπαιδευτικό σύστημα και αφετέρου ως προς τη σφαίρα ανάπαυσης. Αντιμετωπίζοντας μια μονότονη και αλλοτριωτική εργασία επικεντρώνουν την προσοχή τους στο μη εργάσιμο χρόνο στα πλαίσια του οποίου επιχειρούν να ανακτήσουν κάποια αίσθηση απόλαυσης . Και εδώ μειονεκτούν. Από τη μια πλευρά δελεάζονται από τις εικόνες της αίγλης και την ηδονιστική κατανάλωση που διαχέονται από τη βιομηχανία της εφηβικής αγοράς και από τα Μ.Μ.Ε και από την άλλη τους λείπουν τα μέσα και οι ευκαιρίες για την υλοποίηση. Επίσης οι νέοι αυτοί φαίνονται αποξενωμένοι από τους φορείς της επίσημης

---

* Η εκδήλωση της βίας παρουσιάζεται μέσω της οργάνωσης συμμοριών ή υποπολιτισμικών ομάδων διαμορφώνοντας ομάδες υποκουλτούρας. Συμμορία όπως τουλάχιστον ορίζεται από τον Πόθο , είναι η ομάδα της οποίας τα μέλη συνέρχονται τακτικά για ορισμένη δράση. Κατά τον Thrasher, όπως αναφέρει ο Πόθος, χαρακτηριστικό της συμμορίας είναι ο αυθόρμητος τρόπος σχηματισμού. Υποδεέστερη μορφή συλλογικής δράσης στη συμμορία είναι η αμοιβαία παρακίνηση των μελών μέσω αισχρολογιών. Η συμμορία συμπεριφέρεται σαν όχλος και διακρίνεται από χαλαρότητα ήθους. Κατά τη συνεργασία της ομάδας μπορεί να προβαίνει σε εγκληματικές πράξεις. Η συμμορία είναι υποτυπώδης κοινωνία η οποία αναπτύσσει δικιά της οργάνωση και κανόνες διαγωγής .

κουλτούρας. Αφενός λοιπόν αντιδρά ενάντια στην κουλτούρα της μεσαίας τάξης και σε αυτή των εργατικών στρωμάτων και αφετέρου φτάνει στην παρεκκλίνουσα υποκουλτούρα ωθώντας νομιμοποιημένες αξίες της επικρατούσας εφηβικής κουλτούρας στην ακραία λογική τους κατάληξη. Μια μορφή μελών υποπολιτισμικών ομάδων της εργατικής τάξης είναι η περίπτωση των μηχανόβιων «καμικάζι». Ο νέος της εργατικής τάξης δεν έχει την οικονομική ευχέρεια να ανταποκριθεί στην επιθυμία του για την αγορά μοτοσικλέτας. Προσπαθεί λοιπόν να ανακτήσει το χαμένο γόητρο του μέσω της χρήσης μιας παλιάς χρησιμοποιημένης μοτοσικλέτας.

Τα παρεκκλίνοντα στυλ της νεολαίας της εργατικής τάξης εμπνέονται και επηρεάζονται από τις κουλτούρες της μαύρης νεολαίας. Ο παράγοντας αυτός σχετίζεται κυρίως με την αντιπαράθεση τους μπόμεικες νεανικές κουλτούρες μεσοαστικής προέλευσης. Σχετίζεται με την υποπολιτισμική χρήση της μουσικής και της τεχνολογίας της από τα παρεκκλίνοντα στυλ. Πρόκειται για τις αλληλεξαρτήσεις που υπάρχουν ανάμεσα στις υποκουλτούρες το Rock n Roll και την πολιτιστική βιομηχανία.

Μια περίπτωση ομάδων υποκουλτούρας της εργατικής τάξης αποτελούν οι Mods οι οποίοι παρουσιάσθηκαν στο East End του Λονδίνου με την επιδίωξη να αποσυντεθεί από τη δομή τους τοποθέτηση. Ήταν σκληροί και αντιπροσώπευαν τις ομάδες της μη χειρωνακτικής εργατικής τάξης. Είχαν μια ευπρεπισμένη και μελαγχολική εικόνα εαυτού, αποπειρώντας να πραγματώσουν σε επίπεδο φαντασιωσικών σχέσεων τη συνθήκη ύπαρξης των κοινωνικά ανερχόμενων εργατών των λευκών περιλαίμιων. Διερευνούν τις δυνατότητες της ανοδικής κινητικότητας και έκαναν χρήση ναρκωτικών .

Από την άλλη οι Skinheads διερευνούσαν τη λούμπεν επιλογή την πιο ακραία μορφή κοινωνικής κινητικότητας. Ντυνόταν έτσι ώστε να μοιάζουν με καρικατούρα του υποδειγματικού παραδοσιακού

βιομηχανικού εργάτη (ξυρισμένο κεφάλι ,φαρδιά τζιν με μεγάλο ρεβέρ ,χονδρές πέτσινες ζώνες ,φόρμες εργοστασίου ,καρό πουκαμίσες). Είχαν υιοθετήσει τις παραδοσιακές συντηρητικές αξίες της σκληρής εργασίας ,του πατριωτισμού και της άμυνας της τοπικής εδαφικότητας. Συνιστούσε αντίδραση στη μίανση ,μόλυνση γονεϊκής εργατικής κουλτούρας από τα πολιτιστικά πρότυπα των μεσαίων στρωμάτων και αποτελούσε προσπάθεια αποκατάστασης ακεραιότητας των αξιών συνηθειών εργατικής κουλτούρας μέσα από τον πουριτανισμό και το σωβινισμό της.

Όσον αφορά τις μεσαίες τάξεις, όσα άτομα συμμετέχουν σε ομάδες υποκουλτούρας κατατάσσονται στην παραβατική νεολαία και αποτελούν τους κοινωνικούς αμφισβητίες και τις λεγόμενες μποέμικες υποκουλτούρες. Συγκροτούνται σε κινήματα διαμαρτυρίας και απώτερος στόχος τους είναι η μεταβολή του εκάστοτε πολιτικού καθεστώτος.

Οι ομάδες υποκουλτούρας των δύο τάξεων παρουσιάζουν κάποιες διαφορές σε πολλά επίπεδα. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρει ο Ασρινάκης, ο ριζοσπαστισμός της μεσαίας τάξης κατευθύνεται στις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, ενώ ο ριζοσπαστισμός της εργατικής τάξης συνδέεται με κατεχοχήν οικονομικά ή υλικά ζητήματα. Ενώ στην πνευματική έκφραση μποέμικων υποπολιτισμών δεσπόζει ο λόγος (πρόζα, ποίηση) στην καλλιτεχνική έκφραση των παρεκκλινόντων στυλ δεσπόζει η μουσική. Επίσης τα έστω πενιχρά εισοδήματα σε συνδυασμό με το πολιτιστικό κεφάλαιο προσδίδουν στους μποέμικους υποπολιτισμούς μια ανεξαρτησία η οποία στο επίπεδο οργάνωσης της υποκουλτούρας μεταφράζεται σε ολική ένταξη .Έτσι οι μποέμικες κουλτούρες κατορθώνουν να διαδίδονται περισσότερο. Η οικονομική αυτοτέλεια ,το πολιτιστικό κεφάλαιο και η ανεξαρτησία και η ικανότητα τους να διαρθρώνουν τα κοινωνικά τους νοήματα σε ιδεολογία και να αναπτύσσονται σε εκφραστικά κοινωνικά κινήματα τους δίνει τη δυνατότητα να αντιστέκονται

αποτελεσματικά. Τα παρεκκλίνοντα στυλ λειτουργούν αντιπαραθετικά απέναντι στις μποέμικες υποκουλτούρες. Στην περίοδο λοιπόν της ανάπτυξης του κινήματος των "hippys" καμιά κουλτούρα της εργατικής τάξης δε μπόρεσε να μαζικοποιηθεί και να διαδοθεί. Στην εποχή του "punk" καμιά μποέμικη κουλτούρα δε γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη. Σε περιόδους οικονομικής μεγέθυνσης ανθίζουν οι νεανικές κουλτούρες μεσοαστικής προέλευσης, ενώ σε στιγμές οικονομικής ύφεσης αναπτύσσονται συνήθως οι νεανικές κουλτούρες εργατικής προέλευσης. Οι νεανικές υποκουλτούρες εργατικής προέλευσης αποτελούν και απάντηση στις υποκουλτούρες των νέων μεσαίων στρωμάτων. Επίσης άτομα μεσαίων στρωμάτων προτιμούν soul, funk, disco, ενώ περιθωριακά τοποθετημένοι στην κοινωνική δομή λειτουργούν με punk, rock.

Ως κοινά στοιχεία στις δυο ζώνες της νεανικής παρέκκλισης θεωρούνται κατά τον Αστρινάκη, η παραβατικότητα, η ανδροπρέπεια, ο σεξισμός που έχουν επιλέξει ορισμένες μποέμικες κουλτούρες από τα πρότυπα κουλτούρας της εργατικής τάξης και η υιοθέτηση της άμεσης εκφραστικότητας και η επιδίωξη του βραχυπρόθεσμου ηδονισμού, αντιστρέφοντας τα πολιτισμικά πρότυπα της εγκράτειας και της μακροπρόθεσμα προγραμματισμένης ικανοποίησης. Επιπλέον κοινό χαρακτηριστικό των δυο τάξεων αποτελεί η περιφρόνηση της εργασίας και της ρουτίνας της γραφειοκρατίας καταλήγοντας έτσι στη φτώχεια που συνεπάγεται στερέωση και μεγέθυνση της παρέκκλισης (Αστρινάκη, 1991).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων ανήκουν περιφερειακά στο υπουργείο δικαιοσύνης. Η επιμέλεια, οργάνωση της λειτουργίας τους και η εποπτεία τους ανήκουν στο τμήμα πρόληψης εγκληματικότητας και κοινωνικής ένταξης νέων της διεύθυνσης πρόληψης εγκληματικότητας και σωφρονιστικής αγωγής ανηλίκων.

Οι επιμελητές ανηλίκων, δεκαπέντε μέρες μετά τον διορισμό τους ώστε να είναι έγκυρος, ορκίζονται ενώπιον του δικαστηρίου ανηλίκων και εφοδιάζονται με ειδική ταυτότητα. Μετά από αυτή την διαδικασία έχουν τις εξής αρμοδιότητες:

Πραγματοποιούν έρευνα για το πώς ζει και διαβιώνει ο ανήλικος και την διαγωγή του, με απευθείας επικοινωνία με τον ανήλικο, και με επικοινωνία με τους γονείς του και την υπόλοιπη οικογένεια του, των δασκάλων του, των εργοδοτών του και όσων άλλων έχουν επαφή μαζί του. Ότι στοιχεία προκύπτουν από την έρευνα, συντάσσονται σε έκθεση από τον επιμελητή, μαζί με τις προτάσεις του και τις υποδείξεις του για τον τρόπο που πρέπει να μεταχειρίζεται ο ανήλικος, σε συνεργασία όμως με τον προϊστάμενο του. Εάν ο ανήλικος χρήζει ανάγκης ψυχολογικής ή ψυχιατρικής εξετάσεως, τότε συνοδευόμενος από τον επιμελητή, την πραγματοποιεί σε έναν από τους ιατροπαιδαγωγικούς σταθμούς που υπάρχει, και τα αποτελέσματα αυτής, επισυνάπτονται μαζί με την έκθεση του επιμελητή.

Όταν τους ανατίθενται περιπτώσεις επιμέλειας ανηλίκων, αφού ενημερωθούν από τον φάκελο του, επικοινωνούν μαζί του και με όποιο άλλο πρόσωπο θεωρούν ότι θα συμβάλλει θετικά. Η

επικοινωνία μεταξύ τους είναι συνεχόμενη μέχρι της επιτεύξεως του στόχου αλλιώς ο επιμελητής αναφέρει στο δικαστήριο ότι το μέτρο δεν έχει αποτελέσματα και θα πρέπει να μετατραπεί.

Όταν ο ανήλικος βρίσκεται σε σωφρονιστικό κατάστημα και θα απολυθεί υπό ειδικούς όρους ή θα πάρει άδεια ή θα εξέλθει οριστικά, ο επιμελητής ανηλίκων προετοιμάζει τον ανήλικο για την επάνοδο του στην κοινωνία, μετά από επικοινωνία του με τον διευθυντή του σωφρονιστικού καταστήματος που ήταν ο ανήλικος και του δικαστού ανηλίκων (Καζακοπούλου, 1972, σελ.92).

Σε κάθε περίπτωση που χειρίζεται ο επιμελητής, είναι υποχρεωμένος να συντάσσει έκθεση για να ενημερωθεί ο ατομικός φάκελος του ανηλίκου ή υπηρεσία που ενδιαφέρεται γι' αυτόν.

Οι επιμελητές οφείλουν να είναι εχέμυθοι για τις γνώσεις που αποκτούν με την σχέση τους με τον ανήλικο, για να διαφυλάσσονται τα υλικά και ηθικά συμφέροντα του ανηλίκου και της οικογένειάς του.

Κατά την εκτέλεση του έργου τους, η στάση τους πρέπει να είναι άμεμπτη και τέτοια ώστε να μην κλονίζεται η εμπιστοσύνη προς αυτούς και το έργο τους (Καζακοπούλου, 1972, σελ.92-93).

Οι εταιρίες προστασίας ανηλίκων, υπάγονται στην αρμοδιότητα του υπουργείου δικαιοσύνης και ασχολούνται με την πρόληψη της εγκληματικότητας των ανηλίκων. Είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου υπό την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Λειτουργούν στην έδρα κάθε πρωτοδικείου και έχουν σκοπό την πρόληψη της εγκληματικότητας των ανηλίκων οι οποίοι εμφανίζουν αντικοινωνική συμπεριφορά ή βρίσκονται σε κίνδυνο να γίνουν δράστες ή θύματα αξιόποινων πράξεων, λόγω ακατάλληλου ή ανύπαρκτου οικογενειακού περιβάλλοντος ή άλλων δυσμενών κοινωνικών συνθηκών και αιτίων .

Κάθε εταιρεία διοικείται από επταμελές διοικητικό συμβούλιο, τα μέλη του οποίου προσφέρουν τις υπηρεσίες τους χωρίς μισθό . Οι πόροι τους προέρχονται από επιχορήγηση του υπουργείου δικαιοσύνης και από δωρεές και κληροδοτήματα.

Όταν εξασφαλισθούν οι αναγκαίοι πόροι οι εταιρείες ιδρύουν στέγες φιλοξενίας ανηλίκων όπου μέσα σε οικογενειακές συνθήκες παρέχουν φιλοξενία και πολύπλευρη υποστήριξη στα παιδιά που προστατεύουν. Στέγες φιλοξενίας διαθέτουν οι εταιρίες προστασίας ανηλίκων Αθήνας, Πειραιά, Ηρακλείου Κρήτης, Καρδίτσας, Αλεξανδρούπολης, Κοζάνης και Βόλου (www.ministryofjustice.gr).

Η αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα συμπληρώνεται με τη δράση αστικών μη κυβερνητικών οργανώσεων με κύριο παράδειγμα την Εταιρεία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων - ΑΡΣΙΣ. Η ΑΡΣΙΣ ιδρύθηκε το 1992 με σκοπό την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και την οργάνωση προγραμμάτων κοινωνικής υποστήριξης για νέους, ηλικίας 15 έως 25 ετών, με προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού λόγω δυσμενών οικογενειακών και κοινωνικών συνθηκών. Έχει δείξει δε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους νέους παραβάτες επιδιώκοντας την υποστήριξή τους και την προετοιμασία για την ένταξη τους στην αγορά εργασίας.

Η οργανωτική διάθρωση της ΑΡΣΙΣ διέπεται από τις αρχές της δημοκρατίας, της κατανομής ευθυνών και της ιεραρχίας. Διοικείται από Διοικητικό Συμβούλιο, που το απαρτίζουν τρία από τα ιδρυτικά της μέλη.

Για την καλύτερη οργάνωση και παρακολούθηση των δραστηριοτήτων της, η ΑΡΣΙΣ είναι διαρθρωμένη με βάση τρεις τομείς: Τομέα Εφαρμογής, Τομέα Ανάπτυξης και Τομέα Εθελοντισμού.

Στις τρεις πόλεις που έχει παραρτήματα η οργάνωση, αποφασιστικό ρόλο στο σχεδιασμό και την ανάπτυξη των τοπικών δραστηριοτήτων παίζουν:

- * Η Συντονιστική Επιτροπή, που αποτελείται από τα στελέχη επί κεφαλής των τομέων Ανάπτυξης, Εφαρμογής και Εθελοντισμού.
- * Η Ολομέλεια Στελεχών, που αποτελείται από όλα τα εν ενεργεία στελέχη της πόλης.
- * Η Ολομέλεια Εθελοντών, που συμμετέχουν σε εθελοντικές ομάδες
- * Η Ολομέλεια των Μελών, που συμβάλλουν στην προώθηση των σκοπών της οργάνωσης.
- * Το Τοπικό Συμβούλιο, στο οποίο συμμετέχουν εκπρόσωποι των στελεχών, των εθελοντών και των μελών.

Επίσης, σε τοπική βάση συναντώνται τακτικά και άλλες ομάδες ανά τομέα και ανά πεδίο δράσης, εθελοντικές ομάδες ανά δραστηριότητα και ομάδες εργασίας μελών με συγκεκριμένες αποστολές.

Σε πανελλήνια βάση συγκροτείται το Συμβούλιο Πολιτικής, που αποτελείται από εκπροσώπους των Τοπικών Συμβουλίων και έχει αποστολή το συντονισμό του έργου της οργάνωσης συνολικά και τη συμβολή στη διαμόρφωση των πολιτικών κατευθύνσεων της.

Σκοπός της ΑΡΣΙΣ είναι η ανάπτυξη νέων πρακτικών και προτάσεων για την υποστήριξη των νέων που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό, η κινητοποίηση των πολιτών και η προσαρμογή των θεσμών στην κατεύθυνση της πρόληψης της νεανικής περιθωριοποίησης και της κατοχύρωσης των νεανικών δικαιωμάτων (www.arsis.gr)

Στον ελλαδικό χώρο υπάρχουν όμως και αρκετές αξιόλογες ιδιωτικές πρωτοβουλίες που θα αναφέρουμε σε αυτό το σημείο όπως για παράδειγμα η περίπτωση της «Στέγης της Σύρου» που δημιουργήθηκε το 1996 από τη Μαρία Κυδωνέος Φωστέρη, επιμελήτρια ανηλίκων. Η πολύχρονη εμπειρία της στα δικαστήρια, όπου ασχολιόταν καθημερινά με πολλούς ανηλίκους οι οποίοι παραβατούσαν λόγω άθλιων συνθηκών διαβίωσης και παραμέλησης, την έκανε να συνειδητοποιήσει ότι η λύση γι' αυτά τα παιδιά δεν ήταν το να τους λέει να μην το ξανακάνουν γιατί τους περίμεναν νομικές ποινές αλλά να κάνει κάτι ουσιαστικό γι' αυτά. Αυτός ήταν και ο λόγος που δημιούργησε αυτό το κέντρο υποστήριξης, το οποίο δεν έχει καμία κρατική υποστήριξη και όλοι όσοι εργάζονται σε αυτό το κάνουν εθελοντικά και το οποίο μέχρι σήμερα έχει ασχοληθεί με 170 περιπτώσεις παιδιών. Μάλιστα, η Ευρωπαϊκή Ένωση το τίμησε ως ολοκληρωμένο μοντέλο υποστήριξης ανηλίκων παραβατών και όπως η ίδια η κυρία Φωστέρη αναφέρει: *«Αν φτιάχναμε στέγες για τέτοια παιδιά, ίσως δεν χρειαζόταν να χτίζουμε φυλακές»* (<http://earthquake.pblogs.gr/2008>).

Άλλοι μη κυβερνητικοί φορείς είναι:

1. Ο «Σύλλογος Φίλων-Εθελοντών Εταιρίας Προστασίας Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» του οποίου στόχος είναι η υποστήριξη των ανηλίκων που εμφανίζουν παραβατική συμπεριφορά και παρέχει στους ανήλικους νομική υποστήριξη, υγειονομική συμπαράσταση, δυνατότητα εκπαίδευσης και οικονομική στήριξη (www.anthropos.gr.)
2. Ο «Σύλλογος Φίλων Εθελοντών Εταιρίας Προστασίας Ανηλίκων» της οποίας στόχος είναι η ενίσχυση από όλες τις πλευρές, των ανήλικων παραβατών μέσω του εθελοντισμού (www.volunteers.neagenia.gr.)

Η αστυνομία στον τομέα της πρόληψης, λειτουργεί εξειδικευμένες υπηρεσίες ανηλίκων, ενεργεί τακτικούς ελέγχους σε χώρους όπου

συχνάζουν ανήλικοι και ιδιαίτερα σε χώρους όπου η παραμονή τους είναι απαγορευμένη από το νόμο, όπως είναι αίθουσες ηλεκτρονικών παιχνίτων, κέντρα όπου απαγορεύεται από το νόμο η χορήγηση οινόπνευματων ποτών σε ανηλίκους. Από τους χώρους αυτούς γίνονται προσαγωγές ανηλίκων, όπου καλούνται και οι γονείς τους, οι οποίοι ενημερώνονται σχετικά, στους δε ανηλίκους απευθύνονται συστάσεις. Αντίθετα στους ιδιοκτήτες και υπεύθυνους των προαναφερομένων καταστημάτων, όταν διαπιστώνεται απ' αυτούς διάπραξη αξιόποινης πράξης, συλλαμβάνονται και εφαρμόζονται σε βάρος τους διοικητικά μέτρα.

Παράλληλα έχουν θέσει σε προγράμματα εφαρμογής και άλλες δραστηριότητες, όπως είναι η συνεργασία με σχολεία, συλλόγους γονέων και κηδεμόνων κ.λ.π. για την ενημέρωση σε θέματα όχι μόνο παραβατικότητας, αλλά και ναρκωτικών, αλκοολισμού, κακοποίησης κ.λ.π, ενώ οι προσπάθειες για την αντιμετώπιση του φαινομένου της επαιτείας των ανηλίκων στα φανάρια, γίνεται σε συνεργασία με άλλους φορείς, όπως είναι ο Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας (Ε.Ο.Π.).

Για τα παραπάνω θέματα υπάρχει στενή συνεργασία με φορείς που ασχολούνται με την προστασία του ανηλίκου και κυρίως φορείς, όπως για παράδειγμα είναι το ινστιτούτο υγείας του παιδιού, και παρέχει εξειδικευμένες υπηρεσίες κοινωνικής και ψυχολογικής στήριξης σε ανηλίκους θύματα σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης (www.elesme.gr).

2.1.ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Στις 2 Οκτωβρίου 2003, ψηφίστηκε από την Βουλή των Ελλήνων, η «Αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις», η οποία διαμόρφωσε την ήδη υπάρχουσα νομοθεσία.

Η ποινική ευθύνη του ανηλίκου, δεν προσδιορίζεται ακριβώς αλλά καθορίζεται από τους κανόνες του ποινικού δικαίου ανηλίκων. Πρόβλημα επίσης αποτελεί το γεγονός ότι υπάρχουν διαφορές από χώρα σε χώρα και για τα όρια ηλικίας δεν υπάρχει ενιαία ρύθμιση (Πιτσελά Αγγελική, 2002, σελ.132).

Ο ελληνικός ποινικός κώδικας διαχωρίζει τους ανήλικους παραβάτες ανάλογα με την ηλικία. Τα άτομα από την ηλικία των οκτώ έως τα δεκατρία χαρακτηρίζονται ως παιδιά και τα άτομα από δεκατρία έως δεκαοκτώ, έφηβοι.

Τα παιδιά θεωρούνται ποινικώς ανεύθυνα και κατά συνέπεια δεν διαπράττουν έγκλημα σύμφωνα με τον νόμο και μπορούν να υποβληθούν μόνο σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα και όχι σε ποινές (Πιτσελά Αγγελική, 2002, σελ.141-142).

Αν το άτομο που έχει εκτελέσει αξιόποινη πράξη είναι κάτω από οκτώ χρόνων, εντάσσεται στην κατηγορία των νηπίων, και το ποινικό δίκαιο δεν μπορεί να παρέμβει ούτε με την μορφή μέτρων. Τα νήπια δεν υπόκεινται στον ποινικό κώδικα αλλά στην γονική μέριμνα ή στην μέριμνα των επιτρόπων και συνεπώς στον αστικό κώδικα (Πιτσελά Αγγελική, 2002, σελ.145).

Τα μέτρα που εφαρμόζονται στα παιδιά δεν είναι για σωφρονισμό αλλά διέπονται από τις αρχές της διαπαιδαγώγησης και της θεραπείας και συμπληρώνουν ή αναπληρώνουν την μέριμνα των γονέων (Πιτσελά Αγγελική, 2002, σελ.146).

Επειδή ο έφηβος θεωρείται και δεν θεωρείται ποινικά υπεύθυνος, η υπευθυνότητα του δεν εξακριβώνεται μόνο από την ηλικία του αλλά και την διανοητική και βουλευτική ωριμότητα του. Η κρίση και η εξέταση της ευθύνης του, γίνεται από το δικαστήριο για τη συγκεκριμένη πράξη που τέλεσε και στην περίπτωση που κριθεί υπεύθυνος μπορούν να εφαρμοσθούν ποινές ποινικού σωφρονισμού (Πιτσελά Αγγελική, 2002, σελ.149).

Οι παιδαγωγικές αρχές δεν εγκαταλείπονται ούτε και σε αυτή την περίπτωση, σε συνάφεια με την βαρύτητα της πράξης του βέβαια. Εξάλλου, το δίκαιο ανηλίκων θεωρείται δίκαιο πρόνοιας παρά ποινικό δίκαιο και διέπεται από τις αρχές της διαπαιδαγώγησης.

Αν ο έφηβος κριθεί ποινικά ανεύθυνος έχει την ίδια ποινική μεταχείριση με τα παιδιά και υπόκειται σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα.

Οι νεαροί ενήλικες ή μετέφηβοι που βρίσκονται στην ηλικία δεκαοκτώ με εικοσιένα, θεωρούνται ποινικά υπεύθυνοι και ενήλικοι και η μεταχείριση τους ρυθμίζεται με τις «ειδικές διατάξεις για ανηλίκους» του ποινικού κώδικα και εφαρμόζεται το γενικό ποινικό δίκαιο (Πιτσελά Αγγελική, 2002, σελ.160).

Για να οριστεί ένας δράστης ως ανήλικος ή ενήλικος, έχει ιδιαίτερη σημασία η ηλικία του κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης. Οι νεαροί ενήλικες δικάζονται από τα τακτικά ποινικά δικαστήρια.

2.2. ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ ΠΑΡΑΒΑΤΗ

Τα είδη των μέτρων που υπάρχουν για την αναμόρφωση των παιδιών (6-12 ετών) που τελούν μία αξιόποινη πράξη, είναι δύο: τα ιδρυματικά και τα εξωιδρυματικά.

Ιδρυματικό μέτρο είναι ο εγκλεισμός του ανηλίκου σε κρατικό σύστημα αγωγής, και για τον οποίο θα μιλήσουμε αναλυτικά παρακάτω. Εξωιδρυματικά είναι:

- Η επίπληξη, η οποία θεωρείται και το πιο ήπιο και συχνό μέτρο αλλά η αποτελεσματικότητά του αμφισβητείται εντόνως
- Η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας στους γονείς ή τους κηδεμόνες, αν υπάρχει φυσικά κατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον και εξαρτάται κυρίως από τον τρόπο που θα το διαχειριστεί ο επιμελητής ανηλίκων κατά τη διάρκεια εφαρμογής του
- Η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε ειδικούς επιμελητές ανηλίκων, που και αυτή εξαρτάται από την ύπαρξη ή όχι συγγενικού ή οικογενειακού περιβάλλοντος. Ένα πρόβλημα που προκύπτει συχνά από την επιβολή αυτού του μέτρου είναι ότι ο έλεγχος του επιμελητή είναι εξάμηνος, χρονικό διάστημα που θα έπρεπε να είναι πιο συχνό (Χαϊλού Ανθοζωή, 1990, σελ.32-33)

Το σύνηθες πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε με τα παραπάνω μέτρα είναι ότι προϋπόθεση για την επιβολή τους είναι η ύπαρξη οικογενειακού περιβάλλοντος. Επειδή όμως στα παιδιά που καταλήγουν στα δικαστήρια ανηλίκων υπάρχει συνήθως απουσία οικογενειακού περιβάλλοντος, τα μέτρα καθίστανται αυτομάτως εκτός εφαρμογής.

Το μόνο ιδρυματικό μέτρο που βρίσκεται σε λειτουργία είναι η τοποθέτηση σε κρατικό ίδρυμα αγωγής. Στην Ελλάδα σήμερα λειτουργούν δύο ιδρύματα ανηλίκων:

1. Το ίδρυμα αγωγής ανηλίκων αρρένων Κορυδαλλού, δυναμικότητας 75 παιδιών, με εισαγωγή ανηλίκων 15-17 ετών, στο οποίο λειτουργεί δημοτικό σχολείο, σχολή

ηλεκτροτεχνιτών και μηχανοτεχνιτών αυτοκινήτων, ξυλουργικό τμήμα, τμήμα οικιακών σκευών, οικοδομικό και υδραυλικό τμήμα και τμήμα επαγγελματικού προσανατολισμού σε συνεργασία με τον Ο.Α.Ε.Δ. Τα παιδιά που έχουν τελειώσει το δημοτικό φοιτούν στα ανάλογα δημόσια σχολεία του Κορυδαλλού (Χαϊλού Ανθοζωή, 1990, σελ.37-38).

2. Το ίδρυμα αγωγής ανηλίκων αρρένων στο Βόλο, δυναμικότητας 20 παιδιών, με εισαγωγή ανηλίκων 7-14 ετών, στο οποίο λειτουργεί δημοτικό.

Για τους ανήλικους έγκλειστους υπάρχουν ειδικές ρυθμίσεις αναφορικά με την αγωγή τους (κοινωνική, φυσική, πνευματική και θρησκευτική), την εκπαίδευση τους και την ψυχαγωγία τους (Χαϊλού Ανθοζωή, 1990, σελ.53).

Η εργασία για τους ανήλικους είναι υποχρεωτική ως πηγή παροχής οικονομικού οφέλους από την μία και ως μέσο για την κοινωνική προσαρμογή τους από την άλλη. Η εργασία θεωρείται υποχρεωτική και καλύπτεται ως προς τις αμφισβητήσεις περί καταναγκαστικής εργασίας, με το επιχείρημα ότι η αμοιβή τους είναι θεσμός δημοσίου δικαίου και δεν αποτελεί αμοιβή (Χαϊλού Ανθοζωή, 1990, σελ.56-57).

Στο θέμα της επικοινωνίας του κρατούμενου με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, εφαρμόζονται τα εξής μέτρα:

⇒Επισκέψεις, για τις οποίες ισχύουν οι γενικές νομικές διατάξεις.

⇒Η τηλεφωνική επικοινωνία

⇒Η αλληλογραφία, στην οποία δεν υπάρχει περιορισμός αλλά υπάρχει έλεγχος για λόγους ασφαλείας

⇒Οι άδειες (Χαϊλού Ανθοζωή, 1990, σελ.58-60)

Στην περίπτωση των εξωϊδρυματικών μέτρων υπάρχει συμμετοχή, όπως προαναφέραμε, των ειδικών επιμελητών ανηλίκων. Αυτή η «ελεγχόμενη ελευθερία» των ανηλίκων που υποβάλλονται στα αναμορφωτικά μέτρα ελέγχεται από τους ειδικούς επιμελητές ώστε να ελέγχεται και η αποτελεσματικότητα των μέτρων (Χαϊλού Ανθοζωή, 1990, σελ.69).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

3.1. Η ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ

Πρόσφατα, με το ά. 13 του ν. 3387/12.9.2005 («Κέντρο Μελετών Ασφάλειας (ΚΕ.ΜΕ.Α.) και άλλες διατάξεις») ρυθμίσθηκε σε νέα και περισσότερο ολοκληρωμένη βάση το θέμα των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας και του ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει ο πολίτης στην αντιμετώπιση της τοπικής παραβατικότητας. Χρήσιμο είναι, λοιπόν, να παρατεθούν στη συνέχεια ορισμένες εισαγωγικές σκέψεις για το θέμα αυτό:

Οι τρεις βασικές ιδέες που διαπερνούν τον θεσμό των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας είναι:

- Ότι η αντιμετώπιση του εγκλήματος πρέπει να γίνεται προπάντων όχι με καταστολή, όταν δηλ. έχει πλέον συμβεί το κακό, αλλά με πρόληψη, και μάλιστα, ακόμη και σε περιοχές με μειωμένη εγκληματικότητα.
- Ότι η πρόληψη του εγκλήματος μπορεί να αφορά τη λήψη μέτρων είτε για την εξάλειψη των ευκαιριών που ευνοούν τη δράση του εγκληματία (περιστασιακή πρόληψη, π.χ τοποθέτηση θωρακισμένης πόρτας στο σπίτι μας) , είτε και για την καταπολέμηση των κοινωνικών παραγόντων που ευνοούν την εξώθηση προς το έγκλημα ορισμένων συμπολιτών μας, κυρίως όσων ανήκουν στις λεγόμενες «ευπαθείς» κοινωνικές ομάδες, όπως αποφυλακισμένοι, ουσιοεξαρτημένοι ή απεξαρτημένοι, αλλοδαποί, άνεργοι, πένητες, εγκαταλειμμένα παιδιά, νεαρά

παραβατικά άτομα, κακοποιημένες γυναίκες κ.λπ. (κοινωνική πρόληψη, π.χ. ηθική και ιατρική στήριξη σε ουσιοεξαρτημένους).

- Ότι κύριο ρόλο στην πρόληψη του εγκλήματος μπορεί να διαδραματίσει, πέρα από την επίσημη Πολιτεία και την Τοπική Αυτοδιοίκηση, και ο ίδιος ο πολίτης. Η συμμετοχή αυτή των πολιτών στην πρόληψη του εγκλήματος δεν μπορεί, ασφαλώς να έχει τη μορφή της αυτοδικίας ή του «χαφιεδισμού», αφού τέτοιες συμπεριφορές δεν επιτρέπονται σε μια δίκαιοκρατούμενη κοινωνία. Κυρίως η συμμετοχή αυτή πραγματοποιείται είτε με τη λήψη από τον πολίτη ουσιαστικών πρωτοβουλιών και μέτρων, ώστε να αποφεύγει -σε ατομικό επίπεδο- τη θυματοποίησή του (π.χ. να μην αφήνει την τσάντα του στο κάθισμα του συνοδηγού ή στο πίσω κάθισμα όταν οδηγεί το αυτοκίνητό του), είτε και με την ενεργό εθελοντική δράση του -σε συλλογικό επίπεδο- για την προώθηση του έργου ενός Τοπικού Συμβουλίου Πρόληψης της Παραβατικότητας. Ενώ δηλ. η Πολιτεία χαράσσει τις γενικές κατευθύνσεις της αντεγκληματικής πολιτικής, οι πολίτες, σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, την τοπική αστυνομία και τους κοινωνικούς φορείς, αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για την εφαρμογή πολιτικών σε επιμέρους περιοχές.

Η ιδέα για τη σύσταση Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας και για ενεργό συμμετοχή του πολίτη στην πρόληψη του εγκλήματος είναι σχετικά νέα και εμφανίσθηκε στην Ευρώπη και αλλού κατά τη δεκαετία του '80 τόσο μέσα στους κόλπους του Συμβουλίου της Ευρώπης, όσο και στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, π.χ. Αγγλία και Γαλλία. Μάλιστα τα τελευταία χρόνια έχει ιδρυθεί ένα Ευρωπαϊκό Δίκτυο για Πρόληψη του Εγκλήματος (EUCPN, δηλ. EU Crime Prevention Network), που συντονίζει τη δράση των κρατών στον τομέα αυτόν και καθιστά ευρύτερα γνωστές τις λεγόμενες «καλές πρακτικές» που εφαρμόζουν διάφορες χώρες για την πρόληψη της παραβατικής συμπεριφοράς (Council of Europe, 2002).

Μία σημαντικότερη πτυχή της όλης προσπάθειας είναι και αυτή της κοινωνικής διαμεσολάβησης, με την έννοια της ανάληψης πρωτοβουλιών από τους Δήμους, ώστε οι πολίτες που έχουν προβλήματα γειτονίας μεταξύ τους (π.χ. διαπληκτισμοί, αμφισβητήσεις δικαιωμάτων κ.λπ.) να μπορούν -προτού υποβάλουν μήνυση ή προτού ζητήσουν άλλη δικαστική προστασία- να απευθύνονται με συναινετικές διαδικασίες σε κάποιο κοινά αποδεκτό πρόσωπο για επίλυση των διαφορών τους. Σημειώνεται ότι ο θεσμός αυτός της διαμεσολάβησης προβλέπεται ήδη σε εισαγγελικό και αστυνομικό επίπεδο από το ά. 25§4 περ. α' του Οργανισμού Δικαστηρίου (ν. 1756/1988 - πρβλ. και ως προς τους ανηλίκους: ά. 45Α Κώδικα Ποινικής Δικονομίας) και, όπως προκύπτει από έρευνες, τα αποτελέσματα τέτοιων διαμεσολαβήσεων είναι ιδιαίτερα θετικά (ποσοστό επίλυσης διαφορών σε αστυνομικό και εισαγγελικό επίπεδο: 80%).

Ενόψει αυτών των εξελίξεων αντίστοιχες πρωτοβουλίες έλαβε και ο Έλληνας Νομοθέτης, αρχικά με τη σύσταση ενός πολυπληθούς Συμβουλίου Πρόληψης της Εγκληματικότητας (ν. 1738/1988), που όμως δεν μπόρεσε να λειτουργήσει, και στη συνέχεια με τη νομοθετική πρόβλεψη για ίδρυση τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας σε Δήμους και Διαμερίσματα όλης της χώρας (ά. 16 ν. 2713/1999 και ΥΑ 3002/1/14-στ' του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, ΦΕΚ Β' 12/14.1.2002) καθώς και ενός Κεντρικού Συμβουλίου στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης (ά. 13 ν. 3387/2005), για να συντονίζει τη δράση των τοπικών Συμβουλίων.

Οι προσπάθειες για την ενθάρρυνση ίδρυσης και τον συντονισμό λειτουργίας τοπικών Συμβουλίων χρονολογούνται από τον Απρίλιο 2002, οπότε συστήθηκε στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης μία Ομάδα Διοίκησης Έργου υπό τον Καθηγητή Γιάννη Πανούση (ΦΕΚ Β' 521/29.4.2002 και Β' 452/5.3.2004)⁴. Τη σκυτάλη ανέλαβε από τον Σεπτέμβριο 2004 μία 15μελής Ομάδα Διοίκησης Έργου για την Πρόληψη της Παραβατικότητας, υπό την ευθύνη του

υπογράφοντος (ΦΕΚ Β' 323/30.8.2004). Στην Ομάδα αυτή, η οποία τον Νοέμβριο 2005 μετεξελίχθηκε σε ένα 11μελές Κεντρικό Συμβούλιο Πρόληψης της Παραβατικότητας (ά. 13 ν. 3387/ 2005), ανατέθηκε ως αποστολή να προωθήσει τη σύσταση Τοπικών Συμβουλίων σε βασικούς Δήμους της χώρας. Ηδη προετοιμάσθηκε το ανά χείρας λεπτομερές αλλά και εύκολο στη χρήση του Εγχειρίδιο, με (Σακκαλή):

- οδηγίες για τη σύσταση και λειτουργία τοπικών Συμβουλίων,
- συμβουλές στους πολίτες για το πώς να αποφεύγουν τη θυματοποίησή τους,
- καταγραφή χρησίμων διευθύνσεων και τηλεφώνων για έγκαιρη επίλυση προβλημάτων που μπορούν να οδηγήσουν στην παραβατικότητα (π.χ. κέντρα και συμβουλευτικοί σταθμοί για αντιμετώπιση της ουσιοεξάρτησης), καθώς και
- συγκεκριμένες ιδέες και προτάσεις για τις παρεμβάσεις στις οποίες μπορούν να προβαίνουν τα τοπικά Συμβούλια, ώστε να μειώσουν, κατά το δυνατόν, την παραβατικότητα στις περιοχές τους.

Για την καλύτερη λειτουργία των Τοπικών Συμβουλίων χρήσιμο είναι να επιτευχθεί μια συνεχής επικοινωνία τους με την Κοινωνική Υπηρεσία του κάθε Δήμου και να ορισθεί από την εν λόγω Υπηρεσία κάποιος κοινωνικός λειτουργός, κοινωνιολόγος ή ψυχολόγος (συνήθως ονομάζεται «εμπυχωτής») ως σύνδεσμος της με το τοπικό Συμβούλιο. Ο ειδικός αυτός επιστήμονας (κατά προτίμηση κάποιος που ασχολείται στην Κοινωνική Υπηρεσία με τις «ευπαθείς ομάδες» της περιοχής, έστω και εναλλάξ με άλλα καθήκοντα, δηλ. προστασία ηλικιωμένων, αναπήρων και οικογένειας παιδιού) θα έχει ως αποστολή του (Πανούση, 1993):

- αφενός να παρακολουθεί τη γενική εικόνα της μικροεγκληματικότητας / παραβατικότητας στην περιοχή του και

να θέτει υπόψη του Συμβουλίου τα κοινωνικά εκείνα προβλήματα που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης, ώστε να μην οδηγήσουν σε παραβατικότητα (π.χ. περιοχές με εγκαταλειμμένα ή κακοποιημένα παιδιά σε κάποιες οικογένειες), και

•αφετέρου να μεριμνά για την υλοποίηση των αποφάσεων του Τοπικού Συμβουλίου, σε συνεργασία με τις Δημοτικές Αρχές.

Εξάλλου, το ίδιο το Τοπικό Συμβούλιο θα έχει ως βασικό του έργο να προχωρεί σε μια αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων με μεθόδους κοινωνικής πρόληψης, χωρίς δηλ. μηνύσεις και χωρίς γενικότερη εμπλοκή της Ποινικής Δικαιοσύνης. Προς τον σκοπό αυτό απαιτείται να ενεργεί το Τοπικό Συμβούλιο σε συνεννόηση με την Κοινωνική Υπηρεσία του Δήμου, τις αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές (όταν αυτές ενεργούν, όπως σημειώθηκε ήδη πιο πάνω, για εξωδικαστηριακή επίλυση διαφορών), συλλόγους γονέων, θεραπευτικές κοινότητες και φορείς για την πρόληψη των ναρκωτικών ουσιών, γραφεία ΟΑΕΔ, ομοειδή Συμβούλια άλλων (όμορων) Δήμων, Δικηγορικούς Συλλόγους, Πανεπιστημιακά Τμήματα κ.λπ. Μάλιστα, εκπρόσωποι αυτών των φορέων ή και πολίτες με ειδικές γνώσεις σ' αυτά τα θέματα μπορούν να αποτελέσουν τα μέλη ενός τέτοιου Τοπικού Συμβουλίου, που κατά νόμο κυμαίνονται από 5 έως 11.

Κοντά στον προαναφερθέντα ειδικό επιστήμονα, τον «εμπυχωτή», θα μπορούσε να δημιουργηθεί μια ολόκληρη ομάδα εθελοντών που θα λειτουργούν επί καθημερινής βάσεως ως αποδέκτες πληροφοριών για προβλήματα παραβατικότητας με κοινωνικές προεκτάσεις (π.χ. προβλήματα σχολικής και εξωσχολικής βίας) και που θα προσπαθούν να επιλύσουν τα προβλήματα αυτά με συναινετικό τρόπο. Ορισμένοι από αυτούς τους εθελοντές θα μπορούσαν να βοηθούν, ανάλογα με την επαγγελματική τους εξειδίκευση και εμπειρία (π.χ. ψυχολόγοι) ως σύμβουλοι των μαθητών και γονέων στα σχολεία για τυχόν προβλήματα στις γονεϊκές σχέσεις, ως «διαμεσολαβητές» σε αστυνομικά τμήματα

(π.χ. πρώην δικαστικοί λειτουργοί) για την επίτευξη προσέγγισης δράστη και θύματος (κυρίως όσον αφορά τα κατ' έγκληση διωκόμενα εγκλήματα), ως «επόπτες» των εξωτερικών χώρων στα σχολεία. Ευνόητο είναι ότι τέτοιου είδους πρωτοβουλίες μπορούν να χρηματοδοτηθούν και από την Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο κοινοτικών προγραμμάτων για τον κοινωνικό αποκλεισμό. Μάλιστα υπάρχουν ειδικοί επιστήμονες που δέχονται να καταρτίσουν τη σχετική πρόταση και να πληρωθούν μόνον εφόσον εγκριθεί το πρόγραμμα εξεύρεση εργασίας νεαρών ανέργων ή και αποφυλακισμένων, ως διοργανωτές εκδηλώσεων για καταπολέμηση της ξενοφοβίας (π.χ. διοργάνωση ενός φεστιβάλ λαϊκών χορών και μουσικής από περισσότερες γειτονικές χώρες) κ.λπ. Μπορούν επίσης οι Δήμοι να προωθήσουν προγράμματα για τη στήριξη οικογενειών και παιδιών που έχουν εμπλακεί στην περιπέτεια των ουσιών (Δήμος Ζωγράφου), για τη λειτουργία κέντρου νέων ευκαιριών και υποστήριξης γυναικών -ιδίως κακοποιημένων- (Δήμος Αιγάλεω), καθώς και για την απασχόληση ειδικού παιδοψυχολόγου στα σχολεία (Δήμος Αγίων Αναργύρων).

Αξίζει να σημειωθεί ότι χάρη στις επαφές της προαναφερθείσας Ομάδας Διοίκησης Έργου με διάφορους Δήμους, ήδη άρχισαν να λειτουργούν με ουσιαστικό τρόπο τοπικά Συμβούλια στα επτά διαμερίσματα της Αθήνας (Απόφαση Δημάρχου από 18.10.2005) και στον Πειραιά, ενώ αξιόλογη δράση συνέχισαν να παρουσιάζουν και άλλοι σημαντικοί Δήμοι, όπως αυτοί της Ηλιούπολης, του Κορυδαλλού, της Αγίας Βαρβάρας κ.λπ. Σε ομιλίες, μάλιστα, που έγιναν κατά καιρούς στον Πειραιά, την Καλαμάτα, στη Σχολή Εθνικής Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας κ.α. αναπτύχθηκε ιδιαίτερα η ανάγκη επέκτασης της λειτουργίας των τοπικών Συμβουλίων και στην υπόλοιπη χώρα, με παράλληλη ευαισθητοποίηση των εκεί τοπικών κοινωνιών, ώστε να γίνει ενεργότερη η συμμετοχή των πολιτών στην πρόληψη του εγκλήματος και να εμπεδωθεί έτσι με ουσιαστικότερο τρόπο το αίσθημα ασφάλειας, που προφανώς αποτελεί βασική προϋπόθεση

για να απολαύσουμε οποιοδήποτε από τα θεμελιώδη δικαιώματά μας, αλλά και για να έχουμε μια καλύτερη ποιότητα ζωής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ

Με το νέο Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (άρθρο 84) εισάγεται ένας νέος και καινοτόμος θεσμός για την πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Παραβατικότητας (ΤΟ.Σ.Π.ΠΑ.), μπορούν να αναλάβουν τις παρακάτω επιμέρους δράσεις:

1. Την καταγραφή και μελέτη της εγκληματικότητας στην πραγματική της διάσταση στο πλαίσιο των Δήμων.
2. Την ευαισθητοποίηση και την ενεργό συμμετοχή των κοινωνικών φορέων και των πολιτών σε προγράμματα πρόληψης.
3. Την πλαισίωση και το συντονισμό πρωτοβουλιών άλλων κοινωνικών φορέων που στοχεύουν στην πρόληψη.
4. Τη συνδρομή στο κοινωνικό έργο της αστυνομίας.
5. Την πρόταση της δημιουργίας κέντρων βοήθειας, αρωγής και πληροφόρησης για τα θύματα εγκληματικών πράξεων.
6. Την ανάπτυξη της κοινοτικής διαμεσολάβησης και την εμπέδωση της κοινωνικής αλληλεγγύης.
7. Την εκπόνηση και εφαρμογή προγραμμάτων παροχής κοινωφελούς εργασίας.
8. Την υποβολή προτάσεων προς τους αρμόδιους φορείς (Περιφέρεια, Νομαρχία, ΥΠΕΧΩΔΕ) για την αναβάθμιση ορισμένων περιοχών, που παρουσιάζουν προβλήματα παραβατικότητας.
9. Την κατάστρωση προγραμμάτων πρόληψης, σχετικά με ειδικές μορφές παραβατικής-εγκληματικής συμπεριφοράς, όπως η σχολική και εξωσχολική βία, η χρήση ναρκωτικών, η κακοποίηση και η εκμετάλλευση ανηλίκων.

Μέσα από τις παραπάνω δράσεις και λειτουργίες των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας, οι Δήμοι της Χώρας μπορούν να καταστούν οι φυσικοί χώροι διαχείρισης και πρόληψης της μικρομεσαίας εγκληματικότητας και να συμβάλλουν στην εμπέδωση της ασφαλείας του πολίτη στην καθημερινή του ζωή, ως βασικό όρο της ποιότητας ζωής.

4.1.ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης Παραβατικότητας είναι εκείνα που εστιάζουν τη δράση τους στην πρόληψη του εγκλήματος και της παραβατικότητας. Έχουν προληπτικό, συμβουλευτικό και ενημερωτικό χαρακτήρα που επικεντρώνεται στη μείωση του αισθήματος φόβου των πολιτών αλλά και στη μείωση των ευκαιριών που ευνοούν τη δράση του εγκληματία και παραβάτη.

Για παράδειγμα όταν διαπραχθεί ένα παράπτωμα από κάποιον ανήλικο παραβάτη τα τοπικά συμβούλια οφείλουν με τους κατάλληλους ανθρώπους, ψυχολόγους κυρίως να προσφέρουν σε αυτόν την κατάλληλη αγωγή και κοινωνική υποστήριξη προκειμένου να επανενταχθεί ομαλά στην κοινωνία. Επιπλέον για τους ενήλικες παραβάτες, η πολιτική των τοπικών συμβουλίων στοχεύει στον σωφρονισμό, την αποασυλοποίηση, και την κοινωνική επανένταξή τους.

Αν η κατάσταση του ανήλικου απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση, ιδίως αν πάσχει από ψυχική ασθένεια ή τελεί σε νοσηρή διατάραξη των πνευματικών του λειτουργιών ή από οργανική νόσο ή κατάσταση που του δημιουργεί σοβαρή σωματική δυσλειτουργία ή του έχει γίνει έξη ή χρήση οινοπνευματωδών ποτών ή ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να την αποβάλλει με τις δικές του δυνάμεις ή

εμφανίζει ανώμαλη καθυστέρηση στην πνευματική και την ηθική του ανάπτυξη, τα τοπικά συμβούλια οφείλουν να θέσουν το θέμα στον αρμόδιο δικαστή προκειμένου αν αποφασίσουν :

α) την ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς , στους επιτρόπους του ή στην ανάδοχη οικογένεια

β) την ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε επιμελητές ανηλίκων

γ) την παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος από τον ανήλικο

δ) την παραπομπή του ανηλίκου σε θεραπευτικό άλλο κατάλληλο κατάστημα

Τα θεραπευτικά μέτρα οφείλουν να διατάσσονται έπειτα από προηγούμενη διάγνωση και γνωμοδότηση από εξειδικευμένη ομάδα ιατρών, Ψυχολόγων και Κοινωνικών Λειτουργών – Κ.Δ.Α.Υ.

Η ευαισθητοποίηση των δημοτών αποτελεί άμεση προτεραιότητα των Συμβουλίων. Η διαρκής και συνεπής παρουσία των μελών στις κλήσεις των πολιτών είναι απαραίτητη για την εύρυθμη λειτουργία των συμβουλίων. Πρέπει να γίνει γνωστό ότι τα μέλη των Συμβουλίων έχουν επιλεγεί βάσει της ιδιότητάς τους και έχουν άμεση και πλήρη γνώση του αντικειμένου.

Η συμμετοχή των πολιτών στην προσπάθεια του Δήμου Αθηναίων για την πρόληψη του εγκλήματος κρίνεται απαραίτητη, αφού οι ίδιοι οι πολίτες χρειάζεται σε πολλές περιπτώσεις να μεριμνούν για την προφύλαξη τους, ώστε να ελαττώνεται η περίπτωση θυματοποίησής τους, αλλά και να λειτουργούν σε συλλογικό και συμμετοχικό επίπεδο λαμβάνοντας μέρος στις δράσεις που εκπονούνται από τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης Παραβατικότητας. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να δίνεται η ιδέα στους συμμετέχοντες ότι ασκούν εξουσία, έχουν δικαιώματα αυτοδικίας ή ότι λειτουργούν κάτω από την έννοια του "χαφιεδισμού"!

Ο νέος Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων με το άρθρο 84 ορίζει τη λειτουργία των ανωτέρω Συμβουλίων σύμφωνα με τον Ν. 2713/1999 "Υπηρεσία Εσωτερικών υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες Διατάξεις" και το άρθρο 16.

Το κάθε Τοπικό Συμβούλιο Πρόληψης Παραβατικότητας αναλαμβάνει ορισμένες δραστηριότητες για τη διεξαγωγή, ανάπτυξη και προβολή του έργου του που είναι οι ακόλουθες:

Καθιέρωση ημερίδων από τα μέλη των Το.Σ.Π.ΠΑ. με αφορμή τις Διεθνείς Ημέρες σχετικές με την παραβατικότητα και την εγκληματικότητα.

Ανταλλαγή ενημερωτικού εγγράφου για θέματα τεχνογνωσίας μεταξύ των όμορων Συμβουλίων Παραβατικότητας που λειτουργούν ανά την επικράτεια.

Σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας και με το τμήμα Κοινωνικής Υποστήριξης Σχολείων τα μέλη του κάθε Το.Σ.Π.ΠΑ. δραστηριοποιούνται για τη δημιουργία ενός ενημερωτικού φυλλαδίου για παιδιά κατά της παραβατικότητας συνδυάζοντας συμβουλές για την προφύλαξή τους από τους καθημερινούς κινδύνους εντός και εκτός σχολικού χώρου.

Προβολή των Το.Σ.Π.ΠΑ. μέσω τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών μηνυμάτων και γνωστοποίηση της ύπαρξής τους στο ευρύ κοινό των δημοτών.

Η προβολή των Το.Σ.Π.ΠΑ. από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης θα μπορούσε να ακολουθείται από ένα ενδεικτικό σήμα αναγνώρισης των Συμβουλίων όπως συμβαίνει σε αντίστοιχες περιπτώσεις στο εξωτερικό.

Σε συνεργασία με τις Επιτροπές Εθελοντισμού του Δήμου Αθηναίων δίνεται η δυνατότητα στους δημότες να έλθουν σε επαφή με τους υπεύθυνους του Το.Σ.Π.ΠΑ. κάθε διαμερίσματος,

ώστε να μπορούν να συμμετάσχουν στα προγράμματα και στις δράσεις του κάθε Το.Σ.Π.ΠΑ. Τα Συμβούλια με τη σειρά τους θα μπορούν να παρέχουν πιστοποιητικά συμμετοχής σε όσους επιθυμούν εθελοντικά να ενισχύσουν το έργο και τις δράσεις των Το.Σ.Π.ΠΑ.

Δημιουργία μηνιαίου ενημερωτικού φύλλου από τα Το.Σ.Π.ΠΑ. του κάθε δημοτικού διαμερίσματος με αναφορές σε παραβατικές και εγκληματικές συμπεριφορές που διεπράχθησαν στο κάθε διαμέρισμα, ύστερα από ενημέρωσή τους από τα τοπικά Αστυνομικά Τμήματα μέσω δελτίου τύπου αλλά και τα προβλήματα που οι ίδιοι κατέγραψαν. Παράλληλα, εμπεριέχονται συμβουλές πρόληψης για τους δημότες του κάθε διαμερίσματος και σχετικές πληροφορίες με τηλέφωνα και διευθύνσεις. Εφιστούμε την προσοχή τους για τα ήδη υπάρχοντα προβλήματα αλλά και μέσω των φυλλαδίων ενημερώνουμε και για τις νέες εγκληματικές τάσεις που παρατηρούνται π.χ. δημιουργία συμμορίας ανηλίκων σε κάποια γειτονιά ή σχολείο που δεν αντιμετώπιζε έως τώρα το συγκεκριμένο πρόβλημα. Το ενημερωτικό αυτό φύλλο θα διατίθεται από τα Διαμερίσματα .

Σύνδεση των επιμέρους διαμερισμάτων τόσο με τη Δημοτική Αστυνομία όσο και με τα Αστυνομικά τμήματα της κάθε περιοχής για καθημερινή ενημέρωση και επικοινωνία των μελών για ένα εύστοχο σχέδιο δράσης των Συμβουλίων και επαρκής ενημέρωση των πολιτών του κάθε διαμερίσματος.

Είναι αναγκαία η επικοινωνία όλων των Το.Σ.Π.ΠΑ. του Δήμου Αθηναίων μεταξύ τους και με εκείνα της περιφέρειας καθώς επίσης και με τα κατά τόπους Αστυνομικά Τμήματα και τη Δημοτική Αστυνομία. Έτσι λοιπόν κρίνεται απαραίτητη η δημιουργία μίας ηλεκτρονικής διεύθυνσης αποκλειστικά για το Το.Σ.Π.ΠΑ. του κάθε διαμερίσματος.

Καθιέρωση επισκέψεων των μελών Το.Σ.Π.ΠΑ. σε σχολεία το μήνα σε κέντρα ηλικιωμένων, λέσχες φιλίας, τοπικούς συλλόγους όπου ενημερώνουν και ενημερώνονται για τυχόν παραβατικές συμπεριφορές, αναπαράγουν βίντεο με θεματικές που αναφέρονται ξεχωριστά στην κάθε ομάδα στόχου αναφέροντας και τα ανάλογα προστατευτικά μέτρα. Ο ρόλος τους είναι συμβουλευτικός και καθοδηγητικός, ενώ παράλληλα δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την αφύπνιση του αισθήματος ασφάλειας και εμπιστοσύνης στις Δημοτικές και Αστυνομικές αρχές.

Τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης Παραβατικότητας σε συνεργασία με τοπικούς, σχολικούς συλλόγους κ.ά. θα δύνανται να πραγματοποιήσουν θεατρικές, μουσικές εκδηλώσεις κ.ά. με αφορμή θεματικές ενότητες που σχετίζονται με την παραβατικότητα όπως οι προαναφερθείσες παγκόσμιες ημέρες, καλώντας να συμμετάσχουν άτομα όλων των ηλικιών.

Σύσταση και συντονισμός δικτύου εθελοντών - στελεχών πρόληψης σε κάθε Το.Σ.Π.ΠΑ. κατά τομείς όπως:

- Οδική συμπεριφορά
- Παραβατική συμπεριφορά
- Σχολική και εξωσχολική βία
- Χρήση ναρκωτικών
- Κακοποίηση, εκμετάλλευση ανηλίκων
- Κακοποίηση, εκμετάλλευση γυναικών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ

Η Αιτωλοακαρνανία (επίσημη ονομασία: Νομός Αιτωλίας και Ακαρνανίας) είναι ένας από τους πενήντα ένα νομούς της Ελλάδας. Βρίσκεται στο δυτικό μέρος της Ελλάδας. Ο νομός είναι μια ένωση της Αιτωλίας και της Ακαρνανίας. Πρωτεύουσά της είναι για ιστορικούς λόγους το Μεσολόγγι και μεγαλύτερη πόλη και οικονομικό κέντρο το Αγρίνιο. Άλλες σημαντικές πόλεις είναι η Ναύπακτος, το Αιτωλικό, η Αμφιλοχία, η Βόνιτσα, ο Αστακός και το Θέρμο. Η περιοχή είναι συνδεδεμένη από το 2004 με την Πελοπόννησο μέσω της γέφυρας Ρίου-Αντιρρίου, ενώ συνεχίζει να λειτουργεί, στην ίδια περιοχή, η σύνδεση με πορθμείο (φέρρου μπτω). Οι νομοί που την περιβάλλουν είναι αυτοί της Άρτας στην Ήπειρο, της Καρδίτσας στην Θεσσαλία, της Ευρυτανίας στα βορειοανατολικά και της Φωκίδας στα ανατολικά. Τα σημαντικότερα λιμάνια του νομού είναι τα λιμάνια του Αστακού, της Ναυπάκτου, της Αμφιλοχίας και της Βόνιτσας. Είναι ο μεγαλύτερος νομός στην Ελλάδα.

Το ορεινό στοιχείο κυριαρχεί στο νομό. Τα νοτιοδυτικά παράλια χαρακτηρίζονται απ' την παρουσία λιμνοθαλασσών, με γνωστότερες αυτές του Μεσολογγίου και του Αιτωλικού. Ο επιμηκέστερος και κύριος ποταμός είναι ο Αχελώος ο οποίος καταλήγει σε δέλτα στα νοτιοδυτικά, ενώ η μεγαλύτερη λίμνη η Τριχωνίδα, η οποία είναι και η μεγαλύτερη λίμνη της Ελλάδας (97 τ.χ.). Στο Νομό υπάρχουν και οι λίμνες: Αμβρακία, Λυσιμαχία, Οζερός και οι τεχνητές λίμνες του Καστρακίου, των Κρεμαστών και Στράτου. Εκτός του Αχελώου, το Νομό διαρρέουν και οι ποταμοί: Εύηνος, Ιναχος και Μόρνος (στα σύνορα με το νομό Φωκίδας κατά την αρχαιότητα έφερε το όνομα Δάφνος). Τα βουνά

της Αιτωλοακαρνανίας περιλαμβάνουν το Παναιτωλικό στα βορειοανατολικά, Ακαρνανικά όρη στα δυτικά, Βορειοδυτικά τα Όρη Βάλτου, στα νότια το όρος Αράκυνθος, Νοτιοανατολικά τα Όρη Ναυπακτίας γνωστά και ως Κράβαρα και τέλος ανάμεσα στα Ναυπάκτια Όρη και το Παναιτωλικό Όρος και χωρίς να διακόπτεται ο ορεινός όγκος βρίσκονται τα Όρη Λιδωρικίου

Το κλίμα της ποικίλει από θερμά καλοκαίρια με πολλή υγρασία σε ήπιους χειμώνες στις χαμηλού υψομέτρου περιοχές. Κρύοι χειμώνες κυριαρχούν στις ορεινές περιοχές, ενώ σε ακόμα μεγαλύτερα υψόμετρα, τα καλοκαίρια είναι δροσερά και χιόνια καθώς και κρύος καιρός χαρακτηρίζουν τους χειμερινούς μήνες.

Η οικονομία του νομού είναι κυρίως αγροκτηνοτροφική, με μεγάλη παραγωγή κυρίως στις νότιες περιοχές. Είναι μια απ' τις κύριες καπνοπαραγωγικές περιοχές της χώρας, ενώ καλλιεργούνται ακόμα ρύζι, όσπρια, δημητριακά, ελιές. Στα νοτιοδυτικά παράλια λειτουργούν ιχθυοκαλλιέργειες, ενώ υπάρχουν και μεγάλες αλυκές ειδικά στην περιοχή του Μεσσολογίου. Στον τομέα της κτηνοτροφίας ο νομός κατέχει μια από τις υψηλότερες θέσεις στην εγχώρια παραγωγή χοιρινού κρέατος με σύγχρονες μονάδες στην περιοχή της Βόνιτσας και του Αστακού. Αρκετοί κάτοικοι των ορεινών περιοχών κυρίως ασχολούνται με την εκτροφή αιγοπροβάτων κατά τον παραδοσιακό τρόπο καθώς στα μέρη αυτά έχει σταματήσει εντελώς η όποια αγροτική δραστηριότητα. Στην Ορεινή Ναυπακτία τα τελευταία χρόνια με Ευρωπαϊκές επιχορηγήσεις αναπτύσσεται η εκτροφή βοϊδών ελευθέρας βοσκής.

Ένας νέος θεσμός μπαίνει σε εφαρμογή στο χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης: ο θεσμός των Τοπικών Συμβουλίων Νέων. Με απόφαση του Υπουργείου Εσωτερικών προκηρύχθηκαν οι εκλογές για την ανάδειξη του πρώτου Τοπικού Συμβουλίου Νέων και στο Δήμο Θέρμου. Σύμφωνα με το νομοθετικό πλαίσιο, όλοι οι νέοι ηλικίας από 15 έως 28 ετών(γεννηθέντες από το 1980 ως το 1993)

που είναι εγγεγραμμένοι στα Δημοτολόγια του Δήμου Θέρμου(Θέρμο και 22 Τοπικά Διαμερίσματα) έχουν το δικαίωμα να γραφτούν στο Μητρώο Νέων που άνοιξε στο Δήμο και να ψηφίσουν ή να είναι υποψήφιοι για το 5μελές Τοπικό Συμβούλιο Νέων που θα εκλεγεί στο Δήμο Θέρμου.Η εγγραφή γίνεται με απλή αίτηση προς το Δήμο και η προθεσμία λήγει την Παρασκευή 7 Μαρτίου 2008.Οι εκλογές θα γίνουν την Κυριακή 23 ή 30 Μαρτίου και θα οριστούν με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Θέρμου.

Πρόκειται για ένα σημαντικό θεσμό που ενισχύει τη συμμετοχή των νέων στη διαχείριση των τοπικών υποθέσεων που ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα τους και δίνεται η ευκαιρία να εκφράσουν το όραμά τους για την ανάπτυξη και την προκοπή του τόπου μας.

Έργο των Τοπικών Συμβουλίων Νέων είναι ο εντοπισμός, η ανάδειξη και η παρακολούθηση των αναγκών και των προβλημάτων της νεολαίας σε τοπικό επίπεδο, η ανάληψη, σε συνεργασία με το Δήμο, πρωτοβουλιών για την πλήρη και ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας των νέων, η μέριμνα για τη λήψη μέτρων με σκοπό την ενεργό συμμετοχή των νέων στην τοπική κοινωνία και η ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας με αντίστοιχα Τοπικά Συμβούλια Νέων σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Το Συμβούλιο Νέων λειτουργεί αυτόνομα, συνεδριάζει μια φορά τη μήνα και οι δράσεις του χρηματοδοτούνται από τους προϋπολογισμούς των Υπουργείων Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης ,Αποκέντρωσης και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, είναι επιτακτική η ανάγκη για τη συμμετοχή των νέων στην πολιτική και κοινωνική ζωή, γιατί αυτή θα οδηγήσει στη διεύρυνση της Δημοκρατίας σε

τοπικό επίπεδο, στην ανανέωση της πολιτικής ζωής στην Αυτοδιοίκηση και θα αναδείξει νέες, προοδευτικές ιδέες στην κοινωνία. Σας καλώ όλους να γραφτείτε στο Μητρώο των Νέων και να πάρετε μαζικά μέρος στις εκλογές για την ανάδειξη του πρώτου Τοπικού Συμβουλίου Νέων του Δήμου Θέρμου.

5.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η πρόληψη της παραβατικότητας από τα τοπικά συμβούλια μπορεί να γίνει με μέτρα τα οποία θα πλήξουν τους παράγοντες που την ευνοούν και τη δημιουργούν. Σύμφωνα με το Paul Gornil, διάσημο Βέλγο καθηγητή, το ποινικό δίκαιο από μόνο του δεν είναι επαρκές για να καταπολεμήσει την αξιόποινη δράση αλλά χρειάζεται να καταπολεμηθούν οι παράγοντες (ατομικοί, οικογενειακοί, κοινωνικοί), οι οποίοι συντελούν στη δημιουργία της (Φρατζεσκάκης, 1987, σελ.74).

Στο νομό Αιτωλοακαρνανίας παρατηρούνται αυξημένα κρούσματα βίας μεταξύ μαθητών μέσα στο σχολείο αλλά και εκτός αυτού. Συγκεκριμένα παρατηρούνται επιθετικές συμπεριφορές σε προαύλια του σχολείου, σεξουαλική παρενόχληση κοριτσιών, επιθέσεις συμμοριών σε αδύναμα και ήσυχα παιδιά και λεκτικές επιθετικές συμπεριφορές, από άτομα με μεγάλο σωματικό μέγεθος, που θεωρούνται οι αρχηγοί των ομάδων τους. Δεδομένου των γεγονότων αυτών, εύλογα συμπεραίνουμε ότι το σχολείο από μόνο του ή σε συνεργασία με την οικογένεια του θύτη δεν μπορεί να δώσει λύση στο συγκεκριμένο φαινόμενο.

Στο σημείο αυτό πρέπει να παρέμβει το Τοπικό Συμβούλιο Παραβατικότητας, του εκάστοτε δήμου, το οποίο οφείλει να συνεργαστεί με τους εμπλεκόμενους γονείς, μαθητές και εκπαιδευτικούς προκειμένου να λάβουν άμεσα μέτρα

«κατευνασμού των παθών» και «εποπτείας των χώρων», ει δυνατόν χωρίς παρέμβαση της αστυνομίας και μηνύσεις.

Τα τοπικά συμβούλια πρόληψης της παραβατικότητας του νομού Αιτωλοακαρνανίας προκειμένου για την αντιμετώπιση του φαινομένου ενθάρρυνε την οργάνωση θεατρικών παραστάσεων από μαθητές, με έργα που παρουσιάζουν τις επιπτώσεις της βίας και, ακόμη, ανέθεσε σε κάποιους ήδη απόφοιτους του σχολείου, που παλαιότερα είχαν παρόμοια βίαιη συμπεριφορά αλλά ήδη εμφανίζουν απόλυτα ικανοποιητική κοινωνική ζωή, να λειτουργήσουν ως ενδιάμεσος κρίκος και «διαμεσολαβητής» ανάμεσα στους ατίθασους μαθητές και στα πιθανά θύματά τους.

Υιοθετώντας τα δύο αυτά πολύ βασικά μέτρα τα τοπικά συμβούλια στόχευσαν στον τομέα της πρόληψης ώστε κάθε φορά που επιβάλλουν μία ποινή για κάποια αξιόποινη πράξη, στη περίπτωση των ανηλίκων, να γνωρίζουν και γιατί έχει προκληθεί.

Γνωρίζοντας την αιτία όχι μόνο θα καταφέρουν να αντιμετωπίσουν τους παράγοντες που δημιουργούν τη παραβατικότητα αλλά, θα βοηθηθούν και οι εφαρμοστές των νόμων ώστε να αντιμετωπίσουν σωστά τους ανήλικους παραβάτες και να τους προετοιμάσουν για μία σωστή επανένταξη στη κοινωνία (Φρατζεσκάκης, 1987, σελ.75).

Επίσης τα Τοπικά Συμβούλια διοργάνωσαν ημερίδες και σεμινάρια, στα οποία κλήθηκαν να συμμετάσχουν τόσο οι γονείς των ανήλικων παραβατών όσο και οι ίδιοι οι παραβάτες με σκοπό να ενημερώσουν τους γονείς και τους μαθητές σχετικά με τους σωστούς-παιδαγωγικούς τρόπους ανατροφής των παιδιών. Εξάλλου το κυριότερο προληπτικό μέτρο που μπορεί να ληφθεί για τη παραβατικότητα των ανηλίκων είναι η σωστή και κατάλληλη αγωγή τους. Όταν αναφερόμαστε στην αγωγή δεν εννοούμε μόνο τη μετάδοση γνώσεων και πληροφοριών στον ανήλικο αλλά και τη

σωστή ανατροφή του για να μπορέσει ως ενήλικος να διαμορφώσει έναν ηθικό και ενάρετο χαρακτήρα.

5.2. ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΠΟΥ ΚΑΛΥΠΤΟΥΝ ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΣΤΗΝ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ

5.2.1. ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η επιθετικότητα προσδιορίζει ένα μεγάλο μέρος της έννοιας της παραβατικότητας ανηλίκων με την οποία ασχολείται το τοπικό συμβούλιο του νομού Αιτωλοακαρνανίας. Η διερεύνησή της πραγματοποιείται μέσα από την οπτική των πρωτογενών ομάδων κοινωνικοποίησης - οικογένεια, σχολείο- στην προσπάθεια να ελαττωθούν οι επιθετικές αντιδράσεις των μελών τους (Βαγενά, 1993, σελ.8-19). Στο πλαίσιο των θεσμών της οικογένειας και της εκπαίδευσης (σχολείο) διακρίνεται επιθετικότητα στη σύναψη επαφών γονέων-παιδιών, παιδιών-γονέων, στο σύζυγο-σύζυγο, αλλά και στο δάσκαλος-μαθητής, μαθητής δάσκαλος, μαθητής-μαθητής.

Η επιθετικότητα ως διακριτικό στοιχείο των διομαδικών και ενδο-ομαδικών σχέσεων (Παπαστάμου, 1989, σελ. 176-191) διερευνάται μέσα από την ανταγωνιστικότητα και των αντίθετων και ασυμβίβαστων επιθυμιών και στόχων των ομάδων. Η υπερτίμηση των διομαδικών διαφορών και των ενδο-ομαδικών ομοιοτήτων οδηγεί τελικά στην σύγκρουση. Η μελέτη των κοινωνικών διακρίσεων και στερεοτύπων, παρουσιάζει τη σχέση της επιθετικότητας ανάμεσα σε δυο ανταγωνιστικές ομάδες με βίαιες εκδηλώσεις, όπως ύβρεις, καβγάδες και πολυάριθμες συμπλοκές. Η αναφορά περιγράφεται στο πείραμα με παιδιά με μέσο όρο ηλικίας 12 χρόνων, γνωστό με τον όρο « Η Σπηλιά των Κλεφτών». Η έντονη αντίθεση των σκοπών ανάμεσα στις ομάδες,

η οποία παρεμποδίζει την εκπλήρωση των στόχων της άλλης ομάδας, δημιουργεί μια αρνητική και συνάμα δυσάρεστη κοινωνική αναπαράσταση για την αντίπαλη ομάδα, με αποτέλεσμα να δημιουργείται εχθρότητα, ενώ παράλληλα αυξάνεται η ενδο-ομαδική αλληλεγγύη. Η ομάδα αποτελείται από άτομα που καλούνται να εκπληρώσουν ορισμένους στόχους μέσω συνεργασίας και σύμπραξης. Όταν δυο ομάδες ακολουθούν αντίθετους σκοπούς, δημιουργείται αρνητική κοινωνική αναπαράσταση της αντίπαλης ομάδας. Η πραγματοποίηση των κοινών στόχων, οι οποίοι απαιτούν ομαδική προσπάθεια των μελών, μειώνει την διομαδική επιθετικότητα, βελτιώνει τις αναπαραστάσεις που αφορούν την αντίπαλη ομάδα και επιτρέπει επισύναψη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στα μέλη των δυο ομάδων.

Η ψυχανάλυση (Laplanche και Pontalis, 1986) αποδίδει μεγάλη σημασία στην επιθετικότητα, τονίζοντας την οργάνωση και λειτουργία της ψυχικής δομής στα πρώιμα στάδια της ανάπτυξης του ατόμου. Παράλληλα τονίζει την πολύμορφη διαπλοκή της με τη συνένωση ή το διαχωρισμό με τη σεξουαλικότητα. Αυτή η εξέλιξη των ιδεών παρουσιάζει την μεγαλύτερη ένταση με την προσπάθεια να αποδοθεί στην επιθετικότητα ένα θεμελιώδες εννορητικό υπόστρωμα που αντιπροσωπεύεται από την έννοια της ενόρμησης του θανάτου. Η επιθετικότητα έχει δυο σημασίες. Η πρώτη αναφέρεται σε μια άμεση-έμμεση ενέργεια στη ματαίωση-απογοήτευση (frustration). Η δεύτερη εξετάζει την επιθετικότητα σαν μια από τις δυο βασικές πηγές ενεργητικότητας του ατόμου. Στον ίδιο ρυθμό οι παρορμήσεις αυτές δεν εκδηλώνονται απευθείας αλλά έμμεσα. Η επιθετικότητα, η οποία δεν μπορεί να στραφεί εναντίον της αιτίας της αποστέρησης, μπορεί -μέσω της γενίκευσης του ερεθίσματος- να στραφεί εναντίον κάποιων παρεμφερών στόχων. Εναλλακτικά μπορεί να μετακινηθεί και να στραφεί εντελώς εναντίον ανόμοιων στόχων, όπως οι κοινωνικές εξωομάδες, οι οποίες μέσω αυτού του

τρόπου γίνονται αποδιοπομπαίοι τράγοι και θεωρούνται υπαίτιοι για τις αποστερήσεις των ατόμων.

Η διάκριση ανάμεσα στην εχθρική (hostile aggression) και συντελεστική επιθετικότητα (instrumental aggression) αναφέρεται για την μεν πρώτη μορφή της, η οποία απευθύνεται σε πρόσωπα και συνοδεύεται από αρνητικά συναισθήματα, ενώ στην δεύτερη η επιθετικότητα είναι απρόσωπη και η ζημιά που προξενεί είναι έμμεση και αποσκοπεί στην απόκτηση ή διατήρηση κάποιου αντικειμένου στην κυρίαρχη περιοχή, ή στην εξασφάλιση δικαιώματος (Κουτζαμάνης, 1990, σελ.82-108). Η επιθετικότητα συνδέεται με την ηλικία και είναι συντελεστική στα νήπια της προσχολικής ηλικίας. Ως προς το φύλο, επιβαρύνονται για μεγαλύτερη επιθετικότητα περισσότερο τα αγόρια και λιγότερο τα κορίτσια.

Στην νεοφροϋδική αντίληψη, η Παιδαγωγική Ψυχανάλυση (Φρόυντ, 1991, σελ. 9-27) κάνει λόγο για την επιθετικότητα του παιδιού, επισημαίνοντας ότι αυτή εμφανίζεται εσωτερικά μέσω της προσωπικότητάς του. Η επιθετικότητα είναι έτοιμη να εκφραστεί μέσω της αρνητικής στάσης προς τη ζωή, με σεξουαλική απώθηση του άλλου και με την τάση για σύγκρουση. Η ελεύθερη ανάπτυξη της ψυχικής οργάνωσης του παιδιού χωρίς διακοπή, μέσα από το δικό του δρόμο και χρόνο καθώς και ο σεβασμός των αναγκών του, επιτρέπουν μια παιδαγωγική παρέμβαση στα προβλήματα της επιθετικής συμπεριφοράς, με τον τύπο της «αντιαυταρχικής» εκπαίδευσης.

5.2.2. Η ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

Η κακοποίηση των παιδιών ως κοινωνικό στοιχείο το οποίο συνδέεται με την εμφάνιση παιδικής παραβατικότητας, αναγνωρίζεται επίσημα στα μέσα του 20ου αιώνα. Το ιδεολογικό και κοινωνικό κλίμα της Αμερικής στη δεκαετία του 1960, ανέδειξε

το θέμα της φυσικής ή σωματικής κακοποίησης των παιδιών με την απεικόνιση ιατρικών ακτινογραφιών για τις σωματικές κακώσεις που είχαν υποστεί τα παιδιά από τους γονείς τους. Ακόμη με την περιγραφή του «συνδρόμου του κακοποιημένου παιδιού» από τον παιδίατρο Kempre, ο οποίος -με αυτόν τον τρόπο- επεδίωξε να ευαισθητοποιήσει την αντίδραση της κοινής γνώμης (battered child syndrome).

Ο ορός κακοποίηση (Μουζακίτης, 1987, σελ.382-403), καταγράφει την άσκηση σωματικής βίας που έχει ως αποτέλεσμα την πρόκληση κακώσεων, η οποία ασκείται από ενήλικο άτομο σε ανήλικο, στα πλαίσια σχέσεων εξάρτησης-φροντίδας και εξουσίας. Η ελλιπής φροντίδα, η παραμέληση της σχολικής φοίτησης, οι σωματικές κακώσεις και η παιδική εργασία, είναι μορφές κακοποίησης που αποτυπώνουν την δυσλειτουργία της οικογένειας. Το φαινόμενο της κακοποίησης είναι διαχρονικό περιλαμβάνει όλα τα κοινωνικοοικονομικά επίπεδα-στρώματα, συναντάται όμως περισσότερο σε πολύ προβληματικές οικογένειες και σε οικογένειες με χαμηλό-οικονομικό επίπεδο.

Η κακομεταχείριση των παιδιών από τους γονείς, κηδεμόνες, ή όποια πρόσωπα τα φροντίζουν, είναι γνωστή ως το «σύνδρομο κακοποιημένου παιδιού» όπως έχει ήδη αναφερθεί (Kempre, 1962, σελ. 17-24). Διακρίνεται η κακοποίηση: α) στη σωματική κακοποίηση, η οποία ορίζεται σαν ηθελημένη μη τυχαία χρήση σωματικής βίας που έχει στόχο να προκαλέσει πόνο, τραύματα (εγκαύματα, κατάγματα άκρων κ.ά.), ή και να καταστρέψει, μέχρι και να επιφέρει το θάνατο του παιδιού. Η προμελετημένη δηλητηρίαση περιλαμβάνει τον εξαναγκασμό σε λήψη φαρμάκων, αλκοολών, ναρκωτικών ή άλλων βλαβερών ουσιών (Δρόσου-Αγακίδου et al., 1990, σελ.103-107) και εξετάζεται στις περιπτώσεις σωματικής κακοποίησης, β) η σεξουαλική κακοποίηση περιγράφεται ως σύνθετο φαινόμενο. Τα κίνητρα καθώς και η πρόθεση του δράστη διαφέρουν μεταξύ τους. Υπάρχει η

πιθανότητα να έχει ως αφετηρία της τη σεξουαλική κακοποίηση και ως κατάληξη τη σωματική κακοποίηση. Στην Αμερική, το Εθνικό Κέντρο για την κακοποίηση και Παραμέληση του Παιδιού (National Center for Child Abuse and Neglect), το 1978, είχε καταγράψει πάνω από 60.000 περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών (Drouet, 1997, σελ. 97-102), γ) η συναισθηματική ή ψυχολογική κακοποίηση (Browne και Saqi, 1989, σελ. 77-103) δεν αποτυπώνεται σε ακτινογραφία, ωστόσο θεωρείται σαν την μόνιμη απόρριψη, ή την χρησιμοποίηση του παιδιού σαν «αποδιοπομπαίου τράγου» από τα άτομα που το φροντίζουν. Η συνεχής υποτίμηση, η υβριστική συμπεριφορά και η ψυχολογική τρομοκρατία, είναι μερικά από τα καταστρεπτικά στοιχεία που δυσκολεύουν σε μεγάλο βαθμό την πορεία για την συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Η ψυχοπαθολογία με τα διαγνωστικά κριτήρια που χρησιμοποιεί ο ψυχίατρος ή ο παιδοψυχίατρος, βοηθάει στη θεραπεία της συναισθηματικής κακοποίησης. Η πρόληψη μέσα από την σωστή ενημέρωση και την αρμονική συνεργασία των επαγγελματιών της κοινότητας που ασχολούνται με παιδιά από 0-12 χρόνων και τις οικογένειές τους, βοηθά στον προσδιορισμό και παράλληλα στην εξέλιξη των φαινομένων κακοποίησης με την παραπομπή στις υπηρεσίες. Η ευαισθητοποίηση αυτή απευθύνεται σε ομάδες παιδαγωγών, νηπιαγωγών και επαγγελματιών και κοινωνικών φορέων, όπως το επιστημονικό προσωπικό του Ι.Κ.Α., οι δάσκαλοι των κατά τόπων δημοτικών διαμερισμάτων, οι οποίοι μέσα από ημερίδες και σεμινάρια ενημερώνονται σχετικά με τα φαινόμενα της κακοποίησης (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1998, σελ.70-73).

5.2.3. Η ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ

Η γονεϊκή εγκατάλειψη αποτελεί έναν άλλο σημαντικό παράγοντα ο οποίος εμπλέκεται στην εμφάνιση και μελέτη της παραβατικότητας ανηλίκων. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

παρουσιάζουν κατά καιρούς θέματα γονεϊκής εγκατάλειψης. Εδώ ο ένας από τους δύο γονείς εγκαταλείπει τα παιδιά και εξαφανίζεται, αρκετές φορές χωρίς συγκεκριμένο λόγο. Συχνά εγκαταλείπονται μωρά νεογέννητα σε κάδους σκουπιδιών, σε τουαλέτες, άλλα και έξω από πόρτες σπιτιών.

Η μετανάστευση των γονέων, ο πόλεμος (Lathuilliere, 1997, σελ. 12-15), έχουν συνοδευτεί με την εγκατάλειψη των παιδιών τους στο σπίτι της γιαγιάς ή του παππού, ή τη θεία στην επαρχία. Αφήνουν τα παιδιά τους από την πολύ μικρή ηλικία και αργότερα τα ξαναβρίσκουν εφήβους ή ενήλικες. Το συναισθηματικό κενό της απουσίας των γονέων, αναπληρώνεται (ως δεύτερη φάση) από τα συναισθηματικά «υποκατάστατα γονέων». Το διαζύγιο συνδέεται και λειτουργεί με τις περιπτώσεις της συναισθηματικής εγκατάλειψης του διαζευγμένου γονέα που δεν διεκδικεί κανένα ρόλο πάνω στο παιδί. Η δικαστική επιμέλεια στον ένα από τους δυο γονείς, νομιμοποιεί το γεγονός της εγκατάλειψης, η οποία τίθεται σαν δεδομένη από το γονέα που -επειδή χώρισε- παύει να φροντίζει τα παιδί.

5.2.4. Η ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ

Τα παραμελημένα παιδιά, πολλές φορές εκδηλώνουν πρώιμη παραβατικότητα. Η παραμέληση της υγείας του παιδιού σε υγιή και μη υγιή παιδιά, αποτελεί ένα βήμα προς την κακοποίηση. Ιδιαίτερα αυτό το γεγονός παρατηρείται στην παραμέληση της ιατρικής φροντίδας σε περιπτώσεις παιδιών με χρόνια νοσήματα, όπως η μεσογειακή αναιμία, ο διαβήτης, ο καρκίνος, η λευχαιμία, όπου χρειάζεται συχνή ιατρική παρακολούθηση (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1998, σελ. 20- 23).

Ένα άλλο είδος παραμέλησης θεωρείται κι αυτό της ασφάλειας του παιδιού από ατυχήματα, μέσα ή έξω από το σπίτι. Η περιγραφή της διαταραγμένης γονικής δραστηριότητας

εμφανίζεται στην βιβλιογραφία με υψηλά επίπεδα τιμωρητικότητας, απόρριψη και εχθρικότητα, μειωμένη ικανότητα για μητρική καθημερινή φροντίδα, για τρυφερότητα. (Αγάθωνος Γεωργοπούλου, 1998, σελ. 31-34).

Το σχολείο είναι ένα χώρος στον οποίο η παραμέληση της γονεϊκής φροντίδας εμφανίζεται από την πρόχειρη και ατημέλητη ένδυση και υπόδηση των μαθητών, την έλλειψη καθαριότητας, και την απουσία τρόπων καλής συμπεριφοράς στην επικοινωνία. Οι κακές συνθήκες υγιεινής, στέγης, διατροφής, που υποχρεούνται να αντιμετωπίσουν τα παιδιά, είναι αποτέλεσμα της παραμέλησης και αδιαφορίας των γονέων. Η παρουσία βοήθειας του σχολείου απουσιάζει τις περισσότερες φορές, από την συστηματική υποστήριξη διδακτικών προγραμμάτων σε παραμελημένους μαθητές, γεγονός που καθιστά την ψυχοκοινωνική (Δροσινού, 1998, σελ.17-27) ανάπτυξη του παιδιού εξαιρετικά δύσκολη και προβληματική υπό από το βάρος της διπλής παραμέλησης. Η διάκριση ανάμεσα στην κακοποίηση και στην παραμέληση, δεν είναι πάντοτε αντιληπτή. Πολύ συχνά προηγείται η κακοποίηση για να ακολουθήσει σαν διερεύνηση το φαινόμενο της παραμέλησης.

5.2.5. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Στην εκπαίδευση ανήλικων ο προσδιορισμός σε προβλήματα διαταραχής της συμπεριφοράς (Kierman, Jordan & Saunders 1980, σελ. 264-291) παραπέμπει στη συγκέντρωση παραβατικών συμπεριφορών. Αυτό το γεγονός εξετάζεται ως διαταραχή, η οποία έχει τη βάση της κατά κύριο λόγο στο συναίσθημα. Το μέγεθος της απόκλισης καθορίζεται από την ποιότητα και την ποσότητα της διαταραχής της συμπεριφοράς σε συνδυασμό το πώς η οικογένεια και το σχολείο αξιολογούν σαν αποδεκτή ή μη, θετική ή αρνητική συμπεριφορά (Herbert, 1998, σελ. 33-37).

Οι διαταραχές συμπεριφοράς εκφράζονται από την πρώιμη παιδική ηλικία και συνοδεύονται με διάσπαση της προσοχής ή και υπερκινητικότητα (ADHD, Attention Deficit Hyperactivity Disorder). Ιδιαίτερα το παιδί πραγματοποιεί στο υποκείμενο, το σώμα του, ενέργειες, τις οποίες μεταφέρει στο αντικείμενο με τρόπο έμμεσο ή άμεσο, όπως χτυπήματα, ξεσκίσματα, μαλώματα, κλωτσιές, σπρώξιμο, βασανισμό, τραυματισμός, αυτοτραυματισμός, μουτζουρώματα, περισυλλογή άχρηστων αντικειμένων, σκουπιδιών. Η επανάληψη στερεότυπων κινήσεων, το θήλασμα του δαχτύλου, η ονυχοφαγία, οι διαταραχές στον ύπνο, στο φαγητό, στην ενούρηση, συμπληρώνουν την κλινική εικόνα των διαταραγμένων ατόμων (Herbert, 1998, σελ. 15-27)

5.2.6. ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

Η αντικοινωνική προσωπικότητα συνδέεται στη μελέτη της παραβατικότητας ανηλίκων με εξελικτικό προσανατολισμό (Warden και Christie, 1997, σελ. 34-44). Πρόκειται για μια μορφή διαταραχής της προσωπικότητας και χαρακτηρίζεται για οργανώσεις της προσωπικότητας από βιώματα και σχήματα συμπεριφοράς που αποκλίνουν από τα ψυχολογικά δεδομένα μιας κοινωνίας. Η απόκλιση αφορά στον τρόπο με τον οποίο το άτομο αντιλαμβάνεται τον εαυτό του και τον κόσμο. Η διαταραχή καθορίζεται από την ποιότητα, την ένταση και τα εύρος των συναισθηματικών διακυμάνσεων, και το βαθμό ελέγχου των ενορμήσεων.

Η ηλικία έναρξης της αντικοινωνικής συμπεριφοράς προσδιορίζεται γύρω στα δεκαπέντε χρόνια και εκδηλώνεται με δύναμη και οξύτητα για την παράβλεψη και καταπάτηση των δικαιωμάτων των άλλων. Το άτομο χαρακτηρίζεται από μεγάλη επιθετικότητα και ευερεθιστικότητα που συχνά τον οδηγούν σε

συμπλοκές και συγκρούσεις με τα άτομα που συναναστρέφεται (Tremblay et al. 1996, σελ. 268-296).

Με όλες λοιπόν τις παραπάνω μορφές παραβατικής συμπεριφοράς ασχολείται το τοπικό συμβούλιο πρόληψης της παραβατικότητας με απώτερο σκοπό την όσο το δυνατόν περισσότερη και πιο γρήγορα εξάλειψή τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως είδαμε ο ρόλος των τοπικών συμβουλίων είναι ιδιαίτερα σημαντικός, γιατί εμπλέκονται άμεσα με τον παραβάτη μόλις εκδηλωθούν σημάδια αντικοινωνικής συμπεριφοράς ή παραβατικότητας. Έχει την ευκαιρία από το νόμο να έρχεται σε άμεση επαφή με τα περιβάλλοντα που κινείται και διαβιώνει ο ανήλικος όπως το σχολικό και το οικογενειακό.

Το πιο σημαντικό όμως στοιχείο είναι ότι έχει το νομικό δικαίωμα να έρχεται σε επαφή με τον ανήλικο κατευθείαν για να εξετάζει τη πορεία του. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να κατανοεί και να αντιλαμβάνεται τις ανάγκες του, τις αναζητήσεις του καθώς και τη σύγχυση και το προβληματισμό τον οποίο μπορεί να έχει.

Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να αποτελέσει το διαμεσολαβητή προς τα σχετικά με τον ανήλικο περιβάλλοντα και να συντελέσει, σε μέγιστο βαθμό, στην επιδιόρθωση επιβλαβών καταστάσεων.

Είναι ευρέως γνωστό ότι οι ανήλικοι υπάρχει περίπτωση να μην συζητούν προβλήματα που αντιμετωπίζουν με τους παιδαγωγούς τους ή τους γονείς τους, παρά μόνο με τους συνομήλικους τους. Ο κατάλληλα εκπαιδευμένος πολίτης, που συμμετέχει στα τοπικά συμβούλια, μπορεί να ανιχνεύσει τα τυχόν προβλήματα και να αφυπνίσει τα περιβάλλοντα για τις δυσλειτουργίες που παρουσιάζει ο ανήλικος.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι τα τοπικά συμβούλια μπορεί να λειτουργήσουν ως ενισχυτικοί και διαμεσολαβητικοί παράγοντες ως προς τα περιβάλλοντα που συντελούν στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ανηλίκου και να ενισχύσουν τη διαδικασία τους και τη λειτουργία τους.

Με αυτό τον τρόπο ο ρόλος της πρόληψης γίνεται πιο ολοκληρωμένος και λαμβάνει υπόψη του παράγοντες που μπορεί

να έχει παραβλέψει ή αγνοεί και να λειτουργήσει κατασταλτικά ως προς τη παραβατικότητα.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι τα τοπικά συμβούλια θα πρέπει να επιδιώκουν να λειτουργούν ως παρατηρητές της συμπεριφοράς και της διαβίωσης του ανηλίκου και, κατά τη γνώμη του, να φροντίζουν ώστε ο ανήλικος να μην αισθάνεται ως «δέσμιος».

Με αυτό τον τρόπο, κερδίζοντας την εμπιστοσύνη του ανηλίκου, τα τοπικά συμβούλια μπορεί να αποτελέσουν τον κύριο παράγοντα πρόληψης, αρκεί να μην λειτουργεί ως ρόλος και ως θεσμός, σε στενά γραφειοκρατικά και δημόσιο-υπαλληλικά πλαίσια.

Δεν θα πρέπει να παραλείψουμε να αναφέρουμε ότι για να αντεπεξέλθουν τα τοπικά συμβούλια στους παραπάνω στόχους, το κράτος πρέπει να φροντίσει δώσει τη κατάλληλη εκπαίδευση και αγωγή για να μπορέσουν να αποδώσουν όσο το δυνατόν καλύτερα το ρόλο τους και το λειτούργημά τους.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Από το σύνολο της παρούσας εργασίας φάνηκε τόσο ο όρος του παραβάτη και της παραβατικής πράξης όσο και η συμβολή των τοπικών κοινοτήτων πρόληψης της παραβατικότητας, ο οποίος είναι ένας καινούργιος θεσμός, που ισχύει τα τελευταία χρόνια. Παρόλο που η ίδρυση των ΤοΣΠΠα (Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης Παραβατικότητας) είναι προαιρετική για τους ΟΤΑ, εντούτοις λόγω της αποστολής και του έργου τους πρέπει να ενταχθούν μέσα, όχι μόνο στον κοινωνικό ιστό, αλλά και στο πακέτο των υπηρεσιών που προσφέρει η Τοπική Αυτοδιοίκηση στους πολίτες της, ιδιαίτερα αυτούς των μεγάλων αστικών κέντρων. Γι' αυτό θα πρέπει η σύσταση των δομών αυτών να ξεπεράσει τον απλό και αόριστο χαρακτήρα άσκησης μέρους της κοινωνικής πολιτικής της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, αλλά να ενταχθεί δυναμικά στην εσωτερική δομή του Δήμου. Αυτό μπορεί να γίνει είτε με τη σύστασή τους υπό μορφή ενός Ν.Π.Δ.Δ. του Δήμου, είτε με τη σύσταση ενός αντίστοιχου γραφείου υπό τη στέγη του Αυτοτελούς Γραφείου Δημάρχου, όταν αυτό προβλέπεται από τον Οργανισμό Εσωτερικών Υπηρεσιών του Δήμου, είτε ως γραφείο υπό τη Διεύθυνση των Διοικητικών Υπηρεσιών του Δήμου, είτε ως γραφείο υπό τη σκέπη ενός Αυτοτελούς Τμήματος Κοινωνικών Υπηρεσιών, εφόσον υπάρχει ένα τέτοιο τμήμα στο Δήμο, είτε τέλος να ενταχθεί ως ένα αυτοτελές γραφείο κάτω από οποιαδήποτε Διεύθυνση.

Η ένταξη μιας τέτοιας δομής υπό τη Διεύθυνση της Δημοτικής Αστυνομίας, έστω κι αν εκ πρώτης όψεως φαίνεται να έχει η Διεύθυνση αυτή περισσότερη συνάφεια με το αντικείμενο των ΤοΣΠΠα (Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης Παραβατικότητας) από οποιαδήποτε άλλη, κρίνεται αδόκιμη, εφόσον στόχος και σκοπός των δομών αυτών είναι η πρόληψη, ενώ ο ρόλος της Αστυνομίας είναι συνδεδεμένος στη συνείδηση του μέσου Έλληνα με την καταστολή.

Δυσκολίες υπήρξαν στο παρελθόν και με άλλες δομές, όπως τα ΚΑΠΗ, οι βρεφονηπιακοί σταθμοί κ.α. και σήμερα οι δομές αυτές αποτελούν κύτταρα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Επομένως, η αποκαρδιωτική εικόνα που κατά καιρούς διατυπώνεται για τη σύσταση των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας μπορεί και πρέπει να ανατραπεί, διότι βελτιώνουν την ποιότητα ζωής της τοπικής κοινωνίας μέσα από την πλαισίωση και το συντονισμό τοπικών κοινωνικών φορέων, όπως των συλλόγων γονέων, θεραπευτικών κοινοτήτων, τοπικών ή περιφερειακών γραφείων του ΟΑΕΔ, τοπικών συναφών συλλόγων, εκκλησίας, προσκοπισμού – οδηγισμού, δημοτικής αστυνομίας ή τοπικών αστυνομικών τμημάτων.

Μέσα από τις δομές αυτές αναδεικνύεται η αξία της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών στη διαμόρφωση ενός ειρηνικού και ήσυχου κοινωνικού περιβάλλοντος, για να ζήσουν με ασφάλεια οι ίδιοι και τα παιδιά τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Coloroso, Barbara. *The Bully, the Bullied, and the Bystander*. Toronto: HarperCollins, 2002
2. Council of Europe, *Urban crime prevention. A guide for local authorities*, Strasbourg, July 2002
3. Αγάθωνος –Γεωργοπούλου Ε. (1998) «Οδηγός για την αναγνώριση και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού», Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα
4. Ανταμένκο, Β. (1992). *Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία*, επιμ. Ι. Ν. Νέστορος, προλ. Γ. Γραμματικάκης, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
5. Αστρινάκης Α.Ε. (1991) «Νεανικές υποκουλτούρες-Παρεκκλίνουσες υποκουλτούρες της νεολαίας της εργατικής τάξης. Η βρετανική θεώρηση και η ελληνική εμπειρία», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
6. Βαγενά Ε. (1993) «Το πρόβλημα της παιδικής επιθετικότητας στη σύγχρονη ξένη ψυχολογία», Επιστημονικό Βήμα Λειτουργών, Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, τεύχος 2
7. Βαγενά Ε. (1993) «Το πρόβλημα της παιδικής επιθετικότητας στη σύγχρονη ξένη ψυχολογία», Επιστημονικό Βήμα Λειτουργών, Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, τεύχος
8. Γ. Πανούση, *Εγκλημα και Τοπική Κοινωνία*, Αθήνα: Α. Ν. Σάκκουλας, 1993

9. Δεσπ. Γ. Σακκαλή, Διευθετήσεις, Μια προσέγγιση στα θέματα συμφιλίωσης και αποζημίωσης από αξιόποινες πράξεις, εις: Ν. Ε. Κουράκη (επιμ.), Αντεγκληματική Πολιτική, Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας
10. Δροσινού Μ. (1998) «Η ενεργοποίηση του γονεϊκού ρόλου σε μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες», Κοινωνική Εργασία, τεύχος 13
11. Δρόσου-Αγακίδου Β., Μαλακά-Ζαφειρίου Κ., Παπακυριακίδου Π., Κορωνάκη Α. (1990) «Οξεία μέθη στα παιδιά: περιγραφή 80 περιπτώσεων», Παιδιατρική 53
12. Κουτσαμάνης Α. (1990) «Παιδική επιθετικότητα και τηλεόραση», Παιδαγωγικό Βήμα Αιγαίου, Μυτιλήνη
13. Μαγγάνας Δ.-Λάζος Γ. (1997) «Κοινωνικές αξίες των παραβατικών και των μη παραβατικών»
14. Μουζακίτης Χ. (1987) «Η κακοποίηση των παιδιών – Γενική θεώρηση και διεθνής προοπτική», στο βιβλίο Τσιάντης Γ., Μανωλόπουλος Σ. (επιμέλεια), «Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής, τόμος Α3: Ψυχοκοινωνικά θέματα», Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα
15. Πανούσης Γ. (1985) «Οι κοινωνικές σχέσεις ως αναγκαίοι όροι εγκληματογένεσης», Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή
16. Παπαδημητρίου Ζ.Δ. (1991) «Παραβατικότητα», στο «Παιδαγωγική ψυχολογική εγκυκλοπαίδεια-λεξικό», τόμος 7, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
17. Παπαστάμου Σ. (1989) «Διομαδικές σχέσεις – Σύγχρονες έρευνες στη κοινωνική ψυχολογία», Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα

18. Πιτσελά Α. (2002) «Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων»
19. Πόθου Μ.Ε. (1971) «Εγκληματικές περιοχές και συμμορίες ανηλίκων», επιστ. Επιμ. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα
20. Σπινέλλη Κ.Δ. (1985) «Εγκληματολογία- Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις», Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή
21. Φαρσεδάκης Ι. (1985) «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων»
22. Φαρσεδάκης Ι. (1996) «Στοιχεία εγκληματολογίας»
23. Φρατζεσκάκης Ι. (1987) «Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων. Χουλιγκανισμός», Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή
24. Φρόντ Α. (1991) «Παιδαγωγική ψυχανάλυση», μτφ. Α. Σακαλή, Εκδόσεις Επίκουρος, Αθήνα
25. Χαϊλού Α. (1990) «Η ιδρυματική και εξωϊδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
26. Χριστοφιλοπούλου, Π., 1998, "Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση στο Ελληνικό Πολιτικό-Διοικητικό Σύστημα", Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης, σελ. 44